

DEMOGRAFİK YAPI İÇİNDE YAŞLI NÜFUSUN GÖRÜNÜMÜ VE AKTİF YAŞLANMA YAKLAŞIMI PERSPEKTİFİNDE POLİTİKA ÖRNEKLERİ

Prof. Dr. Yücel UYANIK

*Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri Bölümü*

Raziye BAŞYİĞİT

Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

On sekizinci yüzyıldan itibaren dünya nüfusunda meydana gelen hızlı artış ve modernleşme olgusu ile birlikte toplumların yaşlılara olan yaklaşımları, yaşlılara verilen değer ve yaşlıların toplum içindeki pozisyonları derin bir şekilde etkilenmiştir. Endüstrileşme olgusu ile başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere gelişen sağlık koşulları, teknolojik ilerlemelerle birlikte demografik geçiş teorisi adı altında açıklanan düşük doğurganlık ve düşük ölüm oranlarına geçiş süreci, nüfusun yaş yapısında birtakım değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle dünya genelinde yaşlı nüfusun artması ve nüfusun yaşlanmasının getirdiği sosyal ve ekonomik sorunlar ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerini, sağlık harcamalarını, kamu emeklilik sistemlerini, işgücü piyasalarını, istihdamı ve sürdürülebilir gelişmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşlanma sorunlarına bakıldığında, genellikle kronik hastalıklar, yalnızlık, toplumsal statü kaybı, sosyal dışlanma, yaş ayrımcılığı ve iş kaybı gibi konularla bağdaştırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu bilimsel çalışmalar ve araştırmalarda yaşlanan bireyin ilerleyen süreçte karşılaşacağı entelektüel yeterlilik ya da sağlık kaybı diye nitelendirdiğimiz toplumsal rol kayıpları yaşlılığın tanımlanmasında yapı taşı olmaya başlamıştır. Bütün bu bilgiler ışığında aktif yaşlanma kavramı (active aging), çalışmanın kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü aktif yaşlanmayı 1990'lı yıllarda gündeme getirmeye başlamış ve aktif yaşlanmayı insanların yaşlanma sürecinde yaşam kalitesinin artırılması için sağlık, güvenlik ve katılım fırsatlarının optimum seviyeye çıkarılması süreci olarak tanımlamıştır. Bu çalışmanın amacı; yaş, yaşlı, yaşlanma, yaşlılık ve aktif yaşlanma kavramlarını inceleye-

rek, günümüzde ve gelecekte yaşlılıktan dolayı olumsuz yönde oluşabilecek sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik potansiyel girdaplara dikkat çekmek ve bu doğrultuda çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaş, Yaşlı, Yaşlanma, Demografik Geçiş Teorisi, Toplumsal Yaşlanma, Nüfusun Yaşlanması, Aktif Yaşlanma, Sosyal Politika

VIEW OF THE ELDERLY POPULATION IN DEMOGRAPHIC STRUCTURE AND POLICY EXAMPLES IN PERSPECTIVE OF ACTIVE AGING APPROACH

ABSTRACT

With the rapid rise and modernization of the world since the eighteenth century, societal approaches to aging, the value given to aging and the positions of the elderly in society have been profoundly influenced. The phenomenon of industrialization and the transition to low fertility and low mortality rates, which are explained under the name of demographic transition theory with technological advances, especially in developed countries, led to some changes in the age structure of the population. Especially the social and economic problems brought about by the increase of the elderly population and aging of the population in the world are affecting the social security systems of the countries, health spending, public pension systems, labor markets, employment and sustainable development negatively. When it comes to aging problems, it seems to be associated with issues such as chronological diseases, loneliness, loss of social status, social exclusion, age discrimination and job loss. Nevertheless, the loss of social roles we have characterized as intellectual competence or health loss that the aging individual will encounter in the future in scientific studies and researches has begun to become a building block in defining aging. All this information is active aging in the light, which is one of the key points of the study. The World Health Organization has started to raise active aging in the 1990s, and has defined active aging as the process by which people are able to optimize health, safety and participation opportunities to increase quality of life in the aging process. The purpose of this study; to probe the concepts of age, aged, aging, and active aging today and future, and draw attention to the negative potential vortexes in cultural, economic, political, demographic areas and to provide solutions in this direction.

Keywords: Age, Elderly, Aging, Theory of Demographic Transition, Social Aging, Population Aging, Active Aging, Active Aging Policies, Social Policy

GİRİŞ

Toplumların demografik özellikleri toplumlar açısından değerlendirildiğinde genel olarak üretim ve gelişme düzeyi ile ilintili bir kavramdır. Ülkelerin sahip olduğu genç ve yaşlı nüfus oranlarının toplam popülasyon miktarındaki dağılımı, ülkelerin demografik yatırımlarını etkilemekte ve sürdürülebilir gelişme hedeflerine yön vermektedir. Yaşlı nüfustaki patlamanın toplam popülasyon miktarından daha fazla artış göstermesi, gerekli sosyal destek sistemlerinin oluşturulmasından daha erken gün yüzüne çıkmaktadır. Dolayısıyla toplumsal açıdan sosyal ve politik unsurların harmanladığı sorunlar yumağını çözüme kavuşturma arzusuyla sosyal güvenlik hakları ve sağlık hizmetlerinin dağılımı konusunda nüfusun yaşlanması gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalan ülkeler, bir takım girdaplara sürüklenmektedir. Özellikle sosyal hizmetlerin çalışma alanı olan yaşlı sorunları ve demografinin çalışma alanı olan yaşlanma sorunu deneyimlediğimiz yüzyılda hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler için daha da elzem hale gelmiştir. Nitekim günümüzde en hızlı yaşlanan ülkelere baktığımızda gelişmiş ülkelere ziyade Endonezya ve Türkiye en hızlı yaşlanmanın gerçekleştiği ülkeler arasında başı çekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminlerine göre, 1970-2025 yılları arasında yaşlı insan sayısının yüzde 22,3'lük bir oranla 624 milyon civarında olacağı ve 2025 yılında yaklaşık olarak 1,2 milyon civarında insanın 60 yaş ve üzeri yaş grubu içinde yer alacağı ve de 2 milyona ulaşacak yaşlı nüfusun yüzde 80 gibi büyük bir oranına geliştirmekte olan ülkelerin ev sahipliği yapacağı düşünülmektedir¹. Dolayısıyla DSÖ'nün tahminlerine göre, birkaç yıl içerisinde dünya üzerinde 60 yaş ve üzeri yaş grubuna dâhil olan kişilerin sayısı, 5 yaşın altındaki kişilerin sayısını geçeceğine işaret etmektedir. Gerek uluslararası gerekse ulusal aktörler tarafından dikkat çekilmeye çalışan yaşlı nüfustaki artış gündemleri, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere dünya geneline yayılmaya başlayan sorunlar yumağının etkileşim hızını artırmaktadır. Söz konusu bu husus göz önüne alındığında yaşlanma ve yaşlılık sorunları ve bu kavramları açıklayan tanımların varlığı sorunların tesbiti açısından son derece önemlidir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ortalama yaşam süresinin artması ile yaşlılık maliyetlerinin yükseleceğine dikkat çekmekte ve bu durumun gelecekte yıllarda dünyanın en büyük sorunlarından birinin *yaşlı nüfus* olacağını göstermektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaş dağılımındaki değişikliklere paralel olarak sağlık hizmetlerinin dağılımı, sosyal güvenlik hakları gibi pek çok sorunun giderek büyümesi sosyal ve politik açıdan ülkeleri sosyal politikalar ekseninde bir revizyona davet etmektedir. Bütün bu bilgiler

¹ Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014). Yaşlanma, Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023, Ankara.

ışığında aktif yaşlanma kavramı (active aging) çalışmanın kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü aktif yaşlanmayı 1990'lı yıllarda gündeme getirmeye başlamış ve aktif yaşlanmayı insanların yaşlanma sürecinde yaşam kalitesinin artırılması için *sağlık, güvenlik ve katılım* fırsatlarının optimum seviyeye çıkarılması süreci olarak tanımlamıştır. Yaşlanma sürecindeki yaşam kalitesinin ve toplum bilincinin artırılması, yaşlılıkta karşılaşılan hastalıklar ve tedavilerine ilişkin problem kaynaklarının belirlenip çözümüne ilişkin somut verilerin ortaya konulması ile önleyici sağlık politikalarının benimsenmesi, kaliteli sağlık hizmetlerinin geliştirilip yaygınlaştırılması, uzun süreli bakım hizmetlerinin genişletilip bu hizmetlere erişimin eşitlikçi bir yaklaşımla ortaya konulması, aktif yaşlanma konusunda yapılabilecek çalışmalarının gündem maddelerini oluşturmaktadır. Ayrıca DSÖ bunlara bütün bunlara ilaveten beslenme, ulaşım, konut imkânlarının sağlanması ve güvenli hale getirilmesi ile de yaşlının kendi kendine yetebilmesinin sağlanacağı gerçeğine de dikkat çekmektedir.

Aktif yaşlanma denildiğinde bireyin sadece fiziksel olarak kendine yetebilmesi değil aynı zamanda bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın birer parçası olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Aktif yaşlanmanın en önemli araçlarından birisi olan öğrenme kavramı ise üretme aktivitesini harekete geçiren bir unsur olarak son derece önemlidir. Dolayısıyla aktif yaşlanma kavramı, fiziksel yaşlanma sürecinin bilincinde olunarak sağlıklı yaşlanmayı yaşam felsefesi haline getiren bir süreci kapsamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus yaşlılığın doğal süreci içinde sağlığı koruyarak bedensel ve ruhsal uyumu dengeli bir hale getirmektir. Aktif yaşlanma toplumsal ekseninde değerlendirildiğinde yaş alan fakat aktif kalan, kendisiyle barışık, dinamik bireylerin topluma kazandırılması ile yaşlı nüfusun giderek arttığı günümüzde önemli bir yer oluşturmaktadır. Bireysel ve toplumsal boyutlarıyla düşünüldüğünde yaşlılık sorunlarının sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik anlamda gelecekte daha büyük sorunlara yol açmadan önlemlerin alınması, aktif yaşlanma stratejileri ile öncelikli tutulmalıdır. Bütün bu paradokslar ekseninde yaşlanma, yaşlılık ve yaşlıların ihtiyaçlarını tanıma ve tanımlama, aktif yaşlanmaya yönelik çalışmaların varlığı, toplumun her alanında sürdürülmesi gereken başat konular arasında yer almalıdır.

1. YAŞLANMA VE YAŞLI NÜFUSA GENEL BİR BAKIŞ

Yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili kavramlar günlük yaşantımızda sıkça kullanılmaktadır. Dolayısıyla birbirine sıkça karıştırılan bu kavramların net bir şekilde ortaya konulması ve birbirleri ile aralarında ortaya çıkan nüans farklılıklarının belirlenmesi yaşlılık ve yaşlanma sorunlarının ortaya konulmasında son derece önemlidir. Çalışmanın bu bölümünde yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili

kavramlara ve bu süreçte karşılaşılan potansiyel sorunların sosyal politikalar eksenindeki değerlendirmelerine ve yaşlı nüfusun toplam popülasyon içindeki demografik özelliklerine yer verilmiştir.

1.1. Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramları

Yaşlanma, genel anlamı itibarıyla vücudun bütününde görülen fizyolojik, biyolojik, zihinsel ve ruhsal gerilemeyi ifade eden bir kavramdır. Sözlük anlamı olarak ise yaşlanma, biyolojik olarak ‘‘organizmanın belirli ömrünü tamamlaması’’ veya ‘‘döllenme ile ölüm arasında yayılan gelişme ve büyüme aşamaları’’ şeklinde ifade edilmektedir³. Gerontoloji (yaşlanma bilimi) ve geriatri (yaşlılık bilimi) disiplininde ise yaşlanma kavramı bir süreç olarak ele alınarak ‘‘molekül, hücre, doku, organ ve sistem düzeyinde gelişen ve dönüşü olmayan yapısal ve işlevsel değişikliklerin tümü’’ şeklinde tanımlanmaktadır⁴. Sınıflandırılmış yaşlanma türlerine baktığımızda yaşlanma; biyolojik, kronolojik, patolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal yaşlanma olarak birbirinden farklı şekillerde gruplandırılabilir.

Yaşlı nüfusun artması ve yaşam sürelerinin uzaması ile DSÖ 2017 yılında yaş dilimlerinde yeniden bir düzenlemeye gitmiş ve değişiklikler yapmıştır. Dünya Sağlık Örgütü yaşlılığın başlangıcını 65 yaş olarak ele alırken Birleşmiş Milletler ise 60 yaş sınır olarak belirlemektedir⁵. Yapılan değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda 64 yaşındaki bir kişi artık genç sayılmaktadır. Birleşmiş Milletler 60 yaş ve üzeri yaş grubunu yaşlı olarak nitelendirmekte fakat standart bir ölçü koymamaktadır.

Çizelge 2. 1: Dünya Sağlık Örgütü Yaş Sınıflaması, 2017

Yaş grupları	Yaş aralıkları
Ergen (adolescent)	0-17 yaş arası
Genç (young)	18-65 yaş arası
Orta yaş (middle age)	66-79 yaş arası
Yaşlı (old)	80-99 yaş arası

Kaynak: Word Bank, Web: <http://www.worldbank.org/>, Erişim: 17.12.2017

Yaşlılıkla ilgili sorunları ve beklentileri ortaya koyabilmek için öncelikli olarak yaşlılık kavramının tanımlanması ve teorik arka planın oluşturulması

3 Türk Dil Kurumu (1969). Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategori=terim&hng=md&kelime=ta n%C4%B1m, Erişim: 16.12.2017

4 Metin, B. (2016). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlanma Sorunu: Yaşlanan Toplum ve Aktif Yaşlanma. Ankara: Gazi Kitapevi, 5

5 Uyanık, Y. (2017). ‘‘Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika’’. İş ve Hayat Dergisi, S:5, 71.

gerekmektedir. Yaşlılık kavramı genel bir yaklaşımla yaşlı olma halini ifade etmekte ve yaşlılık, yaşlanma sürecinin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmakta olup, kişiler kronolojik yaşlarına (takvim yaşları) göre yaş gruplarına ayrılmakta ve ayrıca yaşlı nüfusta belirlenmiş olan bu takvim yaşına göre tanımlanmaktadır⁶. Tarihsel süreçte bilimsel ve teknolojik gelişmeler demografik değişimleri de beraberinde getirmiş olmakla birlikte bu gelişmelerle ‘‘yaşlı nüfusun genç nüfusa göre sayı ve oran olarak artması’’ şeklinde tanımlanan *nüfusun yaşlanması* olgusu da bütün bu değişim ve gelişmeler sonucunda karşımıza çıkmaktadır⁷. Yaşlanma süreci bireyin doğumla ölüm arasında geçirdiği süreci ifade etmesinin yanında toplumsal bir süreci de içine aldığından dolayı yaşlı nüfus oranları baz alındığında toplumlar içinde yaşlanmadan söz edilebilmektedir. (Bkz. Çizelge 2. 2)

Çizelge 2. 2: Yaşlı Nüfus Oranlarına Göre Sınıflandırılmış Toplumlar ve Tanımları

Sınıflandırılmış toplumlar	Tanımlar
Genç toplumlar	Nüfusunun yüzde 4’den azı 65 yaşın üzerinde olan toplumları içerir ve az gelişmiş ülkeler genç toplumlara örnek gösterilebilir.
Erişkin (olgun) toplumlar	65 yaş üzeri nüfus oranı yüzde 4-7 arasında olan toplumlardan oluşur ve Çin, Batı Asya ve ılıman Güney Amerika ülkeleri erişkin toplumlara örnek verilebilir.
Yaşlı toplumlar	65 yaş ve üzeri nüfus yüzde 7-10 arasındadır ve Kanada, Japonya, Avustralya gibi ülkeler yaşlı toplumlara örnek gösterilebilir.
Çok yaşlı toplumlar	65 yaş ve üzeri nüfus yüzde 10’un üzerindedir ve gelişmiş Avrupa ülkeleri çok yaşlı toplumlara örnek gösterilebilir.

Kaynaklar:

1. Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (Ekim-Kasım-Aralık 2011). ‘‘Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması’’. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7 (29), 104.
2. Arpacı, F.(2011). Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık. Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları, 23-24.

1.2. Yaşlılık ve Yaşlanma Sorunlarının Sosyal Politika Ekseninde Değerlendirilmesi

Değişen demografik yapı içinde öne çıkan en önemli olgulardan birisi nüfusun yaşlanmasıdır. Yaşlı nüfusun genç nüfusa göre oransal olarak artması, ülkelerin demografik yapıları üzerinde belirgin değişimlerin yaşanmasına ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki sayısının giderek artması ile *nüfusun yaş-*

6 Metin, B.(2016).a.g.e., 4.

7 Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (Ekim-Kasım-Aralık 2011). ‘‘Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması’’. *Aile ve Toplum Dergisi*, 7(29), 104

lanması olgusunu karşımıza çıkarmıştır⁸. Nüfusun yaşlanması, bazı toplumlarda olağan bir süreç olarak görülürken bazı toplumlarda ise yaşlılık döneminin önemini daha da artırarak olağan bir süreçten ziyade yaşlılığın bir sorun olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Toplam nüfus içinde yaşlı nüfusta meydana gelen artış gün geçtikçe yaşlılıkla ilgili sorunları daha sık gündeme getirmektedir. Meydana gelen sorunlara kaynaklık eden dinamiklere baktığımızda bir kısmı yaşlı bireyin kendi fiziksel, ruhsal ve ekonomik durumundan kaynaklanabileceği gibi bir kısmı ise yaşlı bireyin yaşamını ikame ettirdiği ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel alanları ile ilişkili olarak sosyal politika uygulamalarından kaynaklanabilmektedir.

1.2.1. Yaşlanmanın Getirdiği Yaşlılık Sorunları

Yaşlanma olgusu doğum ile ölüm arasında yaşam boyu devam eden bir süreci kapsamasından dolayı bu süreç içinde bireylerde; fizyolojik, fonksiyonel ve biyolojik bir takım yapı bozuklukları meydana gelmektedir. Dolayısıyla yaşlanma sürecinde birey belirli hastalıklarla muhatap olmakta ve bu hastalıklar sonucu ise bireyin yaşamsal aktiviteleri kısıtlanmaktadır. Yaşlanmanın getirdiği sorunlar; biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar olmak üzere genel olarak dört grupta sınıflandırılarak incelenmektedir. Yaşlılık döneminde karşılaşılan sorunların, yaşlıların yaşam memnuniyetini ve yaşam kalitesini etkilemesinden dolayı bu sorunlardan kaynaklanabilecek zararların ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi yaşlı bireylerin topluma kazandırılması açısından önemlidir. Yaşlanmanın getirmiş olduğu yaşlılık sorunları ilgili çevrelerce kategorize edilmiş ve birbirinden farklı türlere ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Yaşlılık sorunlarına genel hatlarıyla değinecek olursak yaşlılık sorunlarını; biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar olarak sıralamak mümkündür.

Biyolojik sorunların temelinde fiziksel rahatsızlıklara sebep olan hastalıklar ve yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan sistem değişiklikleri yer almaktadır. Yaşlanmaya bağlı olarak meydana gelen psikolojik değişimler genel olarak bilişsel becerilerde ve ruhsal davranışlarda meydana gelmektedir. Yaşlanma ile birlikte bireyin fiziksel olarak uğradığı değişimler bireyi çalışmaya elverişsiz bir duruma getirebilmekte veya bireyin emekli olmasından kaynaklı olarak gelirinde belirgin oranda bir düşüş yaşanmaktadır. Gelirde meydana gelen azalmaya paralel olarak yaşlanma ile birlikte sağlık harcamalarında meydana gelen artış ile yaşanan birey ekonomik açıdan bir takım sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca yaşlanma ile yaşanan ekonomik kayıplar yaşanan bireyin aile

8 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları (Birinci Basım), 2.

içinde rol ve statü kaybı yaşamasına neden olmakta ve bu durum aile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Yaşlanma ile meydana gelen sosyal ve kültürel sorunların başında yaşam tarzında yaşanan değişimler yer almaktadır. Yaşlanan birey; aile yapısında meydana gelen değişimler, yalnızlık, barınma, rol ve statü kaybı, sosyal uyum problemi, yaş ayrımcılığı, kuşaklararası mesafe ve çatışma, sosyal dışlanma, sosyal ilişkiler, aile ilişkileri, ulaşım ve boş zamanın değerlendirilmesi gibi bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Yaşlanma ile meydana gelen fiziksel ve maddi kayıplar bireyin topluma daha az katılmasına neden olmakta ve bireylerin sosyal yaşamlarını sınırlandırmaktadır. Ayrıca bu sorunların oluşma nedenleri arasında bireyin kendini yaşlı hissetmesine bağlı olarak uğradığı duygusal, psikolojik ve fiziksel değişime uyum sağlama özelliklerinin yıpranması örnek gösterilebilir. Yaşlanma süreciyle yaşam kalitesini etkileyen faktörler arasında ilaç kullanımı, hastalıkların varlığı, uyku sorunu, yaşanılan ortam, medeni durum, cinsiyet, depresyon, yorgunluk, halsizlik ve gelir durumu gibi unsurlar örnek verilebilir.

1.2.2. Nüfusun Yaşlanmasının Getirdiği Sorunlar

Nüfusun yaşlanmasının ekonomik ve sosyal alanlara yansımalarına bakacak olursak en başta; ekonomik büyüme, istihdam, işgücü piyasaları, sosyal güvenlik sistemleri, verimlilik, tasarruflar, vergiler, sağlık harcamaları ve kamu emeklilik sistemleri üzerinde bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Devletlerin sahip olduğu sosyal devlet anlayışı ile şekillenen sosyal güvenlik sistemleri ve uygulamaya konulacak politikalar yaşlıların yaşlanma sürecinde karşılaştıkları potansiyel sorunlar üzerinde negatif veya pozitif bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla ülkelerin bu ve buna benzer tutumları yaşlanma döneminde karşılaşılan sorunları azaltmakta veya artırmaktadır.

Bir ülkede nüfusun yaşlanmasının birçok ekonomik boyutundan bahsetmek mümkündür. Nüfusun yaşlanması, öncelikli olarak ekonomik büyüme üzerinde bir takım potansiyel etkiler meydana getirmektedir. Toplumsal bir olgu olarak nüfusun yaşlanması ekonominin üretim yapısı ve işgücü verimliliği üzerinde değişiklikler meydana getirerek Gayri Safi Yurt İçi Hasılayı etkilemektedir. Ayrıca nüfusun yaşlanması; işgücü arzının değişmesine, yaşlı bağımlılık oranının artmasına ve yaş yapısının değişmesine bağlı olarak mal ve hizmetlere yönelik talep yapısında birtakım değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Nüfusun yaşlanmasının ekonomik büyüme üzerine etkileri arasında yer alan bir başka önemli husus ise mal ve hizmetlere yönelik talep yapısında meydana gelen değişimlerin işgücünün istihdam edildiği sektörlere yansımalarıdır⁹. Örneğin yaşlanan bir toplumda, yaşlıların daha fazla hizmet kullanımına ih-

9 Metin, B.(2016). a.g.e., 18.

tiyacı vardır. Dolayısıyla bir toplumda yaşlı nüfus arttıkça bakım hizmetleri, sağlık ve temizlik hizmetleri gibi sektörlere daha fazla harcama yapılmakta ve buna bağlı olarak bu mal ve hizmetlere olan talebin artması da üretim yapısının bu mal ve hizmetlerin üretimine kaymasına neden olacaktır. Nüfusun yaşlanmasıyla toplam nüfus içinde 65 yaş ve üzeri nüfusun payının artmasına karşın çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası nüfus) payının azalması işgücünün azalmasına neden olmakta ve bu durum Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla üzerindeki büyümeyi negatif olarak etkilemektedir. Örneğin, doğum oranlarının sabit kaldığı varsayımı altında 1955 yılında doğanların (baby boom kuşağı) emekli olup işgücünden çekilmesi durumunda, bu kuşağın yerine daha sınırlı bir işgücü istihdama dâhil olacak ve dolayısıyla bu durum işgücü üzerinde bir daralmanın yaşanmasına neden olacaktır.

Nüfusun yaşlanmasının neden olduğu ekonomik sorunların bir diğeri ise işgücü arzı üzerinde meydana getirdiği değişimdir. Nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak, nüfusun yaş yapısındaki dağılım değiştiği için 65 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan kişilerin sayısında meydana gelen artış ile birlikte çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş arası nüfus) azalmaktadır. Nüfusun yaş yapısında meydana gelen bu değişim; toplam işgücü arzını, yaşlı işgücünün verimliliğini, ücret gelirlerini, istihdam yapısını, tasarrufları, üretimi, tüketimi ve işgücü piyasalarını etkileyerek ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir dışsal değişkeni oluşturmaktadır¹⁰.

GSYH'deki büyümeyi etkileyen bir diğer husus ise, nüfusun yaşlanmasıyla ilgili olarak nesiller arasında değişen tasarruf eğilimleridir. Örneğin, yaşlanmanın getirdiği sağlık sorunlarından ve geriye kalan ömrün az olmasından dolayı emeklilerin tasarruf eğilimleri azalacağı için, çalışma çağındaki nüfusun tasarruf eğilimlerinden daha az olacağından dolayı, toplam tasarruflar düşme eğiliminde olacaktır. Dolayısıyla toplam tasarruflar üzerinde meydana gelen bu azalma toplam yatırımların azalmasına neden olacak ve bu durum GSYH üzerindeki büyümeyi olumsuz yönde etkileyecektir.

Nüfusun yaşlanması ile nüfusun yaş bileşenlerinde meydana gelen değişim hem nüfusun istihdam yapısını hem de işgücü piyasalarını doğrudan etkilemektedir. Demografik yapıda meydana gelen eğilimler sonucu toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun payı artmakta iken çalışma çağındaki nüfusun payı azalmakta ve aynı zamanda işgücü yaşlanmaktadır. Nüfusun yaş yapısında meydana gelen bu değişimler işgücü arz ve talebini, istihdamı ve işsizlik oranlarını etkilemekte ve işgücü piyasalarında meydana gelecek diğer potansiyel deği-

10 Günsoy, G. ve Tekeli S. (2015). "Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz". Amme İdaresi Dergisi, 48(1), 40.

şimlere de zemin hazırlamaktadır¹¹. Nüfusun yaşlanması, işgücünün verimliliği üzerinde birtakım etkiler oluşturmakta ve bu durum iki ayrı yaklaşımla açıklanmaktadır. Oluşturulan birinci yaklaşıma göre, işgücünde ilerleyen yaşla birlikte verimliliğin azalacağı; diğer bir yaklaşıma göre ise, verimliliğin öğrenim ve deneyimler ile doğru orantılı olarak 50'li yaşlara kadar artış yönünde seyredeceği ve bu yaştan sonra yaşlanma olgusu ile birlikte azalacağı yönündedir¹². Birinci yaklaşıma göre, yaşlanma işgücü verimliliği üzerinde olumsuz bir etki oluştururken ikinci yaklaşıma göre ise, işgücü verimliliği yaşlanma ile azalacak fakat bu azalmaya rağmen ortalama verimlilik düzeyinde önemli bir değişim yaşanmayacaktır.

Nüfusun yaşlanması, işgücünde meydana gelen yaşlanma ile işgücü piyasalarını doğrudan etkilediği gibi sermaye piyasaları ve diğer piyasaları da dolaylı olarak etkilemektedir. Artan yaş ile birlikte bireylerin mal ve hizmetler üzerinde tüketim davranışları değişmektedir. Örneğin insanlar yaşlandıkça sağlık ve bakım hizmetlerine yönelik tüketim talepleri artmaktadır. Yaş dağılımındaki değişikliklere bağlı olarak tüketim davranışı üzerinde meydana gelen bu değişim ürünler üzerindeki talepte değişikliğe neden olmakta ve bu durum sektörel işgücü talebinde meydana gelecek değişimlere zemin hazırlamaktadır¹³. İşgücü arzını belirleyen faktörler arasında yer alan çalışma çağındaki nüfus (15-64 yaş arası nüfus) ve işgücüne katılma oranıdır. Dolayısıyla istihdamı belirleyen ana faktörler işgücü arzı ve işgücü talebidir. Yaşlı işgücünün işgücüne katılma kararını etkileyen bir takım faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden ilki emeklilik gelirlerinin miktarı, bir diğeri ise çalışma karşılığı alınacak ücretin miktarıdır¹⁴. Yaşlı bir kişinin işgücüne katılma kararını etkileyen bu faktörler tıpkı fayda kar analizinde olduğu gibi işlemektedir. Örneğin yaşlı bir kişinin emekli olduğunda elde edeceği yüksek gelir, emeklilik kararı almasını kolaylaştırırken işgücüne katılma kararını güçleştirmektedir. Aynı durum çalışma karşılığı elde edilecek olan ücretlerin miktarları içinde söz konusudur. Örneğin işgücüne katılma kararının verilmesinde ücretlerin yüksek olması işgücüne katılma kararını kolaylaştırırken, emeklilikten elde edilecek gelirin ücret gelirinden az olması da yaşlı bireyin işgücüne katılmasında etkili olacaktır.

Yaşlı işgücünün işgücüne katılma oranlarında yaşanan düşüş, yaşlı işgücünün istihdam oranlarında da meydana gelmektedir. İşgücünün sahip olduğu

11 Uyanık, Y. (2017). "Nüfus Yaşlanmasının İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri". Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 85-86.

12 Uyanık, Y. (2017). "Nüfus Yaşlanmasının İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri". Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 86.

13 Metin, B.(2016). a.g.e., 31

14 Gündoğan, N. (2014). "İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56(4), 99-100.

verimlilik diğer değişkenlerinde olduğu varsayımıyla birlikte işverenin işgücü talebini etkilemektedir. İşgücünün yaşlanması ile işgücünün üretkenliğindeki düşüşe bağlı olarak işverenin yaşlı işgücü talebi azalmaktadır. Nitekim bu durum işverenlerin işgücü talebinde bulunurken yaşa dayalı bir ayrımcılığa yöneldiğini göstermektedir. İşverenlerin işgücü taleplerinde değişime neden olan işgücünün yaşı ve verimliliği arasındaki ters ilişki yapılacak işin niteliği ve çalışma koşulları ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir husustur. Dolayısıyla fiziksel yeteneklerden ziyade teknolojik gelişmeye uyum sağlama ve yeni beceriler edinme gibi girişimcilik faaliyetlerine duyulan ihtiyaçların karşılanması yaşlanma ile birlikte bu işgücüne duyulan talebi azaltmamaktadır.

Yaşlanmanın işgücü piyasaları ve istihdam üzerindeki bir diğer etkisi de kadın ve erkek istihdamında yaş faktörünün ne gibi farklılıklara yol açacağı konusudur. Son zamanlarda yapılan araştırmalara göre, işverenlerin yaşlanan kadın işgücünü istihdam etme konusundaki eğilimlerinin neler olacağı yönünde ekonomistler arasında tartışmalar mevcuttur. Demografik dönüşüm süreci ile birlikte nüfusun yaşlanması demografik yapı üzerindeki en belirgin yansımalarından birisi kadınlarda beklenen yaşam süresinin erkeklerde beklenen yaşam süresinden fazla olmasıdır. Dolayısıyla kadınların erkeklere göre daha uzun yaşayacağı beklentisi kadın işgücünü daha önemli hale getirecektir. Nitekim bu durum bize yaşlı işgücünün daha çok kadınlardan oluşması varsayımını gündeme getirmemize neden olmaktadır. Bahsi geçen bu varsayımları destekleyen gelişmelere yer verecek olursak; toplam işgücü içinde kadınların işgücüne katılma oranlarının artması, bir diğer gelişme ise politika üreticilerinin yaşlı kadın işgücünün istihdamına yönelik teşvik çalışmaları üzerine yoğunlaşmalarıdır¹⁵.

Demografik yapıda meydana gelen değişimler, kamusal sağlık hizmetlerinin dağılımını ve bu hizmetlerin karşılanmasında gerekli olan finans kaynaklarının oluşturulmasını etkilemektedir. Bu etkiye neden olan demografik yapıdaki değişken unsurlardan birisi de nüfusun yaşlanması olgusudur. Nüfusun yaşlanması, sosyal güvenlik sistemlerine dâhil olan kamusal sağlık harcamaları üzerinde belirgin değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak insanların ihtiyaçları, yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları ve arzuları değişmektedir. Nitekim bu değişen unsurlar ülkelerin sahip olduğu nüfus yapılarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin toplam nüfusu içinde çocukların sayısı fazla olan ülkelerde çocukların bakımı ve eğitimi için gerekli sağlık ve eğitim yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Yine aynı şekilde yaşlı nüfusu fazla olan ülkelerde ise sağlık ve bakım hizmetleri, ulaşım ve konut gibi yaşlıların ihtiyaç duyacağı hizmet alanlarına daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

15 Metin, B.(2016).a.g.e., 32.

0-14 yaş ve 65 yaş ve üstü nüfusun toplamı bir ülkede bağımlı nüfus olarak nitelendirilmektedir. Bir ülkede nüfusun yaşlanması ile artan bağımlılık oranları; kamu sağlık harcamaları, kamu emeklilik sistemleri ve kamu uzun vadeli bakım harcamaları üzerinde bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bağımlılık oranlarındaki artış sosyal güvenlik sistemleri içinde yer alan emeklilik ödeneklerinin fonlarının karşılanmasında sorunlara yol açacak ve yetersiz kalan bu fon ihtiyacının karşılanması için vergilerde artışa gidilmesine neden olacaktır¹⁶. Nüfusun yaşlanmasıyla işgücü arzında meydana gelen azalma vergi gelirlerinin azalmasına neden olacak ve aynı zamanda artan yaşlı bağımlılık oranları kamunun sağlık ve bakım harcamalarını artıracaktır. Gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ile toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun payının artması toplam sağlık harcamalarını artırmaktadır. Sağlık harcamalarında meydana gelen bu artış kişi başına düşen GSMH üzerinde de artışa neden olmaktadır. Dolayısıyla yüksek GSMH'ye sahip ülke ekonomilerinde kişi başına düşen sağlık harcamalarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Toplumların ekonomik kalkınma düzeyleri ve sağlık düzeyleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça sağlık harcamaları için ayılan pay da artmakta, sağlık düzeyinde meydana gelen iyileşme ise ekonomik gelişmeyi kamçulamaktadır. Dolayısıyla bir toplum sahip olduğu sağlıklı bireylerle gelişimini ve devamlılığını sağlayabilmektedir. Son yıllarda dünya genelinde sağlık harcamaları artan bir eğilim göstermektedir. Ülkelerin sahip olduğu gelişmişlik düzeyi yapılan sağlık harcamalarının yönünü belirlemektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerde genel olarak kanser ve kronik hastalıkların tedavisi için sağlık harcamaları yapılmakta iken gelişmekte olan ülkelerde ise bulaşıcı hastalıkların tedavisine yönelik sağlık harcamaları yapılmaktadır. Ayrıca ülkelerin eğitim seviyeleri ile sağlık durumları arasında da bir bağ bulunmaktadır. Sahip olunan eğitim seviyesi insanların sağlık durumlarını yükseltmekte ve insanlar sağlık konusunda daha duyarlı ve bilinçli hale gelmektedir¹⁷.

Bütüncül sağlık hizmetlerinin en önemli unsurlarından biri olan uzun süreli bakım; evde bakım, hastane, yaşlı yurtları, bakım evleri gibi alternatiflere ayrılmaktadır. Uzun süreli bakım hizmetlerine yönelik harcamalar, uzun süreli bakıma ihtiyaç duyan kesimlere yönelik yapılan sosyal hizmet harcamaları ile sağlık alanında yapılan diğer harcamaların toplamından oluşmakta ve uzun süreli bakım harcamaları kişisel bakım hizmetleri ve aile sağlık bakım hizmetlerinden oluşmakta iken uzun süreli bakıma ilişkin sosyal hizmetler; evde bakım hizmetlerini, evde bakım yardımını, kurumsal bakım hizmetlerini ve

16 Gökbnar, A.R. ve Koç Ö. E. (2009). "Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi". Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 16-18.

17 Sayılı, U.(2017). "Türkiye ve OECD Ülkelerinin Sağlık Göstergeleri ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması". Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(3), 1-12.

diğer sosyal hizmetleri kapsamaktadır¹⁸. Uzun süreli bakım hizmetlerine olan talepte meydana gelen artış uzun süreli bakım harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Yaşam beklentisinde meydana gelen artış sağlık hizmetlerine duyulan gereksinimi artırdığı gibi uzun süreli bakım bakıma duyulan ihtiyacı da artırmaktadır. Özellikle 65 yaş ve üzeri kişilerde uzun süreli bakımı gerektirecek hastalıkların görülme olasılığı daha fazla olduğu için yaşam beklentisinin artması ve nüfusun yaşlanması uzun süreli bakıma duyulan ihtiyacı artıracaktır. Evde bakım hizmetlerine yönelik talebi etkileyen unsurlara bakacak olursak formel uzun süreli bakım hizmetini yerine getiren sağlık çalışanları bir iş sözleşmesi kapsamında ücret mukabili karşılığında çalışmakta ve uzun süreli bakım hizmetine olan talep artışı ise formel hizmet sağlayıcılara olan talebi artıracaktır. Dolayısıyla bu kişilere artan talep sonucu gerçekleştirilen istihdam artışı, bu kişilere ödenecek toplam ücretler üzerinde artışa neden olacak ve bu durum kamu harcamaları üzerinde bir yük oluşturacaktır. Artan kamu harcamalarında yaşanan finansman sorununu gidermek için vergilerde yaşanacak olası artışlar bu durumun muhtemel etkilerini yansıtmaktadır.

Uzun süreli bakım hizmetlerinin sunumunda karşılaşılan bir diğer sorun ise bakım hizmeti sunacak kişilerin arzında yaşanmaktadır. İşgücünün yaşlanması ile birlikte çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payının azalması sağlık alanında işgücü arzının daralmasına neden olacaktır. Nüfusun yaşlanması ile toplam nüfus içinde sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyan yaşlıların sayısının artmasına bağlı olarak sağlık hizmetlerine olan talebin karşılanmasında birtakım zorlukların gündeme gelmesi sosyal ve ekonomik sorunların yaşanmasına neden olacaktır. Ayrıca yaşanan demografik değişimlerle birlikte aile yapılarında meydana gelen değişimin geleneksel büyük aile yapılarının çekirdek aile yapısına dönüşmesi ile enformel hizmet sunucularının da bir daralmaya gideceğini göstermektedir. Dolayısıyla 2050 yılına gelindiğinde yaşlı aile fertlerine bakım hizmeti sunan aile üyelerinin (enformel hizmet sunucuları) sayısında potansiyel azalmaların olacağı öngörülmektedir. Enformel bakım hizmeti sağlayan hizmet sunucularının sayısında meydana gelen azalma gelecek yıllar için söz konusu sağlık hizmetlerinde meydana gelen talebi karşılamakta yetersiz kalacağından, devletler giderek artan talebi daha çok formel hizmet sunucularından karşılama konusunda zorlanacaklardır. Uzun süreli bakım hizmetlerine olan talebin artması; bakım hizmetinin finansman kaynağı, bakım hizmetinin kalitesi ve bakım hizmetlerinin verimliliği konusunda bir takım tartışmaların yaşanmasına neden olacaktır.

1.3. Nüfusun Demografik Yapısı İçinde Yaşlı Nüfus

Tarihsel süreçte gelişmiş ülkelerin gelişme serüvenlerine baktığımızda

18 Metin, B. (2016). a.g.e., 47-49.

bu ülkelerin nitelikli nüfus potansiyelleri iyi değerlendirmelerinin sonucunda ekonomik ve sosyal anlamda önemli ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. Ancak günümüzde gelişmiş ülkelerin nüfus artış hızında belirgin düşüşlerin yaşanması ya da başka bir ifade ile genç nüfusun azalması ve yaşlı nüfusun artması bu ülkelerinin geleceğini tehdit etmektedir. Dolayısıyla bu ülkeler nüfus artış oranlarını dengelemek için bir takım çalışmalar yürütmektedir. Yürütülen bu çalışmalardan başarılı sonuçlar elde edilebilmesi için öncelikli olarak ülkelerin demografik yapılarını kapsamlı bir şekilde özümsemesi gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde demografik dönüşüm süreci içinde yaşlı nüfus üzerinde meydana gelen değişimler ortaya konulmuştur.

1.3.1. Demografik Dönüşüm Süreci ve Yansımaları

Nüfusun sayısal olarak büyümesi insanlık tarihi boyunca dünya nüfusunun artmasına neden olmuştur. Nüfus üzerinde meydana gelen değişimler demograflar tarafından *demografik geçiş kuramı* adı verilen bir modelle açıklanmaktadır. Demografik geçiş süreci genel anlamı itibarıyla yüksek doğum ve ölüm oranlarından düşük doğum ve ölüm oranlarına geçişi açıklayan bir rejimi ifade etmektedir. Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimlerle şekillenen demografik yapı dünya genelinde birbirini takip eden üç aşamalı bir değişim geçirmektedir. Genel olarak değişimin yaşandığı birinci evre olağanüstü olaylar sonucu yaşanan gelişmelerle, özellikle savaş dönemlerinden sonra, nüfus artış hızındaki yavaşlamalara paralel olarak gerçekleştirilen nüfus politikalarının etkisiyle nüfusun net yenilenme oranında (2,1) artışların başladığı toparlanma dönemini kapsamaktadır¹⁹. Değişimin yaşandığı ikinci evre, nüfus artış hızının azalmaya başladığı ve bu azalışın nüfusun net yenilenme oranını stabilize ettiği dönemi kapsamaktadır. Değişimin son evresi ise, doğum ve ölüm hızlarındaki düşüşle birlikte nüfusun net yenilenme oranlarının da belirgin olarak düştüğü dönemdir.

Tarihsel süreçte dünya çapında doğurganlık hızlarında yaşanan belirgin düşüşler demografik geçiş sürecinin küresel bir boyuta yayılmış olduğunu gözler önüne sermektedir. Demografik geçişi yaşayan bölgelerde ya da ülkelerde sosyal ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimler demografik dönüşüm sürecinde doğum ve ölüm hızlarını etkilemiştir. Dolayısıyla dönüşümün gerçekleştiği süreç göz önünde bulundurulduğunda gelişmiş ülkeler dönüşümü ilk deneyimleyen grupta yer almıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmiş ülkelerde kaba doğum hızında görülen düşüşler yirminci yüzyılın başlarına doğru daha da gerilemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kaba doğum hızında yaşanan düşüşler yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra düşmeye

19 Uyanık, Y. (2017). ‘Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika’. İş ve Hayat Dergisi, 3(5), 71.

başlamış ve yüzyılın son çeyreğine doğru bu düşüş daha da belirginlik kazanmaya başlamıştır. Nitekim bu durum gelişmekte olan Asya ve Latin Amerika ülkelerinde 1960-1990 yılları arasında yaşanmıştır. Kısaca, küresel bir süreci içine alan demografik dönüşüm kuramının düşük doğurganlık ve ölümlülük eğilimlerinin yarattığı mekânsal etkiler on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Avrupa'da başlamış ve yirminci yüzyılın ortalarına doğru tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

1.4. Doğuşta Yaşam Beklentisi Eğilimleri ve Yansımaları

Doğumla ölüm arasında geçen periyot bir insanın yaşam süresini göstermektedir. Belirli bir bölgede ya da yerleşim biriminde belirli bir süre içinde belirli bir popülasyonda yeni doğan bebeğin kaç yaşına kadar yaşayacağını gösteren ölçüm doğuşta yaşam beklentisini ifade ederken aynı popülasyonda belirli bir yaştaki nüfusun geri kalan ortalama yaşam süresi ise yaşam beklentisi ile açıklanmaktadır. Dolayısıyla yaşam beklentisi yaşa özgü olabileceği gibi belirli bir yaştaki kişinin ortalama yaşayacağı yıl sayısı olarak da açıklanmaktadır. Bir toplumda sağlık ve refah düzeyinin en önemli göstergelerinden biri olan yaşam beklentisi nüfusun genel sağlık durumu hakkında bilgi vermektedir.

Belirli bir zamanda doğan bir kişinin ortalama olarak kaç yıl yaşayacağını gösteren doğuşta yaşam beklentisi genç yaş gruplarında meydana gelen ölümlerin etkilerinin yanında üst yaş gruplarında meydana gelen ölümlerin etkilerine de demografik bir yaklaşım getirmektedir. Örneğin 60 yaşına giren insanların yaşam beklentisi bu insanların kaç yıl yaşayacağını göstermektedir. Dolayısıyla yaşam beklentisi göstergeleri ülkeler için çok önemlidir. Özellikle ülkeler arasındaki sağlık teknolojilerindeki farkların karşılaştırılmasında, ölümlerin, hastalıkların, doğurganlık ve üremenin incelenmesinde, nüfusun yaş yapısı, ekonomik, sosyal ve kültürel yapı gibi demografik özelliklerin belirlenmesinde yaşam beklentisi ölçümlerinden yararlanılmaktadır.

Tarihsel süreçte sosyal, kültürel, sağlık ve ekonomi alanlarındaki gelişmelerle birlikte yaşam standartlarının yükselmesi dünya genelinde ortalama yaşam sürelerinin ve bütün yaş grupları için yaşam beklentilerinin artmasına neden olmuştur. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerle birlikte tıp alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak geliştirilen aşılarda çocuk ölümlerinin azalmasına neden olmuş ve geçirdiğimiz son yüzyılda doğuşta yaşam beklentisinde yıllar itibarıyla artışlar yaşanmıştır. Bölgelerin ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile bağlantılı olan bu durum doğum ve ölüm oranlarında olduğu gibi bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılıklar sergilemektedir. Örneğin demografik dönüşüm sürecini diğer ülkelere göre daha erken deneyimleyen öncü Avru-

pa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmelerle birlikte, özellikle hastalıkların tedavilerinde yaşanan gelişmeler, bu ülkelerde yaşayan insanların ortalama yaşam süresinin ve yaşam beklentisinin yükselmesine neden olmuştur. Nitekim demografik dönüşümü arkadan takip eden Asya ve Afrika ülkelerinde ise yaşam beklentisindeki artışlar dönüşümü erken deneyimleyen ülkelerden daha geç gerçekleşmektedir.

1.5. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

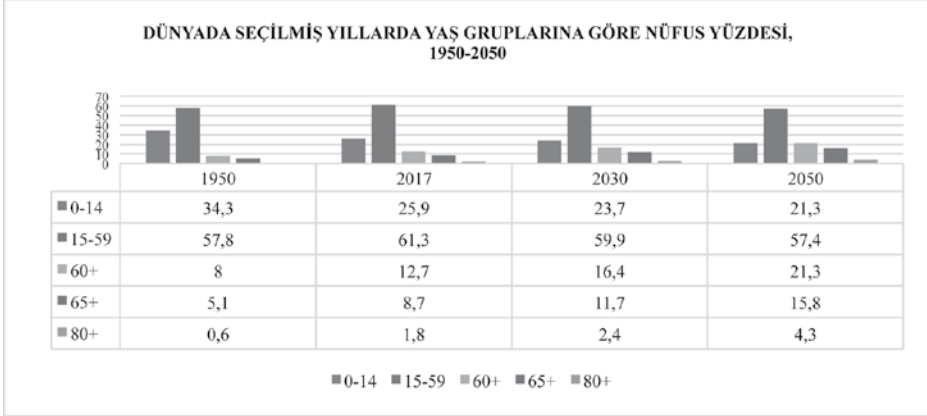
Nüfusun yapısını belirleyen en önemli özelliklerden birisi nüfusun yaş gruplarına göre dağılımıdır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyini sahip olduğu nüfusun miktarından ziyade nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı etkilemektedir. Genel olarak ülkelerin sahip olduğu 0-14 yaş arası nüfus genç nüfusu ifade ederken, 15-64 yaş arası nüfus üretime katkı sağladığın dolaylı üretken nüfusu oluşturmakta iken, 65 yaş ve üzeri nüfus ise yaşlı nüfus (yaşlı bağımlı nüfus) olarak nitelendirilmektedir. Ülkeler için çalışma çağındaki nüfusun oranı kadar yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının tespit edilmesi de son derece önemlidir. Dolayısıyla ülkelerin istihdam, eğitim sağlık gibi ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve gelecekteki sosyal politikaların planlamasında nüfusun yaş grupları belirleyici bir role sahiptir. Dünya genelinde ortalama nüfus yaşının gittikçe artmaya devam etmesi ve demografik kayma ile konut, istihdam, sağlık ihtiyaçları, bakım hizmetleri, sosyal koruma ve kuşaklar arasında dayanışmanın artırılması gibi konuların hükümetlerce ele alınarak proaktif politikalar uygulanabilmesi için hükümetlerin yaşlanan nüfusa uyum sağlaması gerekmektedir. Hükümetlerin yaşlı nüfusa uyum sağlayabilmesi öncelikli olarak yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki yerinin tespit edilmesi ile mümkün hale gelmektedir.

Birleşmiş Milletlerin yayımladığı raporlara göre, tarihsel süreçte 60 yaş ve üzerinde kişi sayısı ciddi bir artış göstermiş ve bu sayının gelecek yıllarda daha da artacağı tahmin edilmektedir. Dünya nüfus beklentilerinden elde edilen verilere göre, ülke ve bölgelerde 60 yaş ve üzeri nüfusun sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmış ve bu artışın ilerleyen süreçte de hızlanarak artması beklenmektedir. 1950 yılında 0-59 yaş arası nüfusun oranı toplamda yüzde 92 iken 60 yaş ve üzeri nüfus yüzde 8'dir. 2017 yılında ise 0-59 yaş arası nüfusun oranı yüzde 92'den yüzde 87,2'ye düşerken, 60 yaş ve üzeri nüfusun oranı yüzde 8'den yüzde 12,7'ye yükselmiştir. Tahminlere göre, 2030 yılında 0-59 yaş arası nüfus yüzde 83,6'ya düşerken, 60 yaş ve üzeri nüfus yüzde 16,4'e yükselmekte ve 2050 yılı itibariyle de 60 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 21,3 olması beklenmektedir. (Bkz. Grafik 2. 1) Nüfusun yaşlanmasında küresel ve bölgesel eğilimler göz önünde bulundurulduğunda dünya genelinde 60 yaş ve

üzeri nüfus, 2017 yılı itibariyle 962 milyona ulaşmış, 2050 yılına gelindiğinde ise bu sayının 2,1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir²⁰.

Grafik 2. 1: Dünyada Seçilmiş Yıllarda Yaş Gruplarına Göre Nüfus Yüzdesi, 1950-2050

Kaynak: United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division,
Web: <http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/ageing/WPA2017.shtml>, Erişim: 30.12.2017

Gelişmekte olan bölgelerin sahip olduğu yaşlı nüfus gelişmiş bölgelerin sahip olduğu yaşlı nüfustan daha hızlı bir şekilde büyümektedir. Nitekim gelişmekte olan bölgeler dünyadaki yaşlı nüfusun giderek artan bir payına sahip olmaktadır. Projeksiyonlara göre, 1980 yılında gelişmekte olan bölgeler dünyadaki 60 yaş ve üzeri kişi sayısının yüzde 56'sına sahipken, 2017 yılı itibariyle dünyadaki 60 yaş ve üzeri kişi sayısının üçte ikisinden daha fazlası gelişmekte olan bölgelerde yaşamaktadır²¹. 2017-2050 yılları arasında gelişmekte olan bölgelerde 60 yaş ve üzeri kişi sayısının 1,7 milyar olması beklenmekte ve 2050 yılı itibariyle dünyadaki 60 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 79'unun gelişmekte olan bölgelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir²². Birleşmiş Milletlerin veri kaynakları ve raporlarına göre, 2050-2300 yılları arasında dünya nüfusu nicel ve nitel olarak hızlı değişimler yaşayacaktır. Dünya nüfusunun hızla yaşlanması ile yaş yapısındaki en önemli değişimlerden biri çocuk-yaşlı dengesinde meydana geleceği şeklindedir. Tahminlere göre dünyadaki yaşlı sayısı ile çocuk sayısı eşitlenecektir. Ortaya konulan bu tahminler ışığında dünya nüfusu

20 United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, Web: <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>, Erişim: 1.4.2018.

21 United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, Web: <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>, Erişim: 1.4.2018

22 United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, Web: <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>, Erişim: 1.4.2018

içinde yaşlılarının oranının artması, sağlık alanında ve sosyal alanlarda ihtiyaç duyulan gereksinimlerin karşılanması durumunu meydana getirmektedir. Bu durum ilerleyen süreçte başta gelişmekte olan ülkelerin sorunsal alanlarına önderlik edeceğini göstermektedir.

2. AKTİF YAŞLANMA YAKLAŞIMI VE AKTİF YAŞLANMA POLİTİKA ÖRNEKLERİ

Yaşlanmanın getirmiş olduğu fiziksel, biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal sorun alanlarının varlığı yaşlılık olgusunun sadece salt fiziksel ve biyolojik evreler kümesiyle değil aynı zamanda bunlara ek olarak toplumsal ve ekonomik açıdan yaratmış olduğu psikolojik yıkımların varlığı ile de bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bütün bu olgularla birlikte değerlendirildiğinde yaşlı nüfus sosyal politikanın ilgi alanına muhatap olacak dezavantajlı bir kesimi oluşturmaktadır. Nitekim sosyal politikaların yaşlılara karşı olan üslubunun da toplumsal değerler içinde yaşlıları toplumun bütün yaş gruplarıyla bütünleştirici nitelikte planlanmış olması gerekmektedir. Aktif yaşlanma yaklaşımı bu perspektifte değerlendirildiğinde söz konusu olan bu hususlarla birlikte sosyal politikanın kapsamında yer alan araçlardan birini oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde aktif yaşlanma yaklaşımının kaynaklarına ve aktif yaşlanma politika örneklerine yer verilmiştir.

2.1. Aktif Yaşlanma Kavramının Temel Bileşenleri

Dünya Sağlık Örgütü yaşlanma olgusunu olumlu bir deneyim olarak ele alarak bireyin yaşlanma süreci içinde sağlık, güvenlik ve katılım fırsatlarının bir arada gerçekleştiği bir vizyon ile ‘aktif yaşlanma’ kavramını benimsemiştir. Kavram olarak aktif yaşlanma, yaşlanma süreci içinde bireyin yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarının optimize edildiği bir süreç olarak ifade edilmektedir²³. Aktif yaşlanma, nüfusu oluşturan tüm popülasyon grupları için geçerli, bireyin yaşamı boyunca fizyolojik, psikolojik ve sosyal durumunun iyi olma potansiyelinin artırılması ve aynı zamanda bireyin yaş alma süreci boyunca ihtiyaçlarına ve isteklerine cevap vermeye çalışan sağlık, bakım, güvenlik ve topluma katılımının da desteklenmesi yaklaşımının benimsenmesidir²⁴. Aktif yaşlanma ile kastedilen bireyin sadece fiziksel olarak aktif kalması veya işgücüne katılma yeteneğinde sağlanan aktiflik değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel olarak topluma sürekli katılımını destekleyen çok yönlü bir vizyon kastedilmektedir. Bireyin aktif yaşlanma sürecinde hedeflenen aktiflik unsurları genel hatlarıyla:

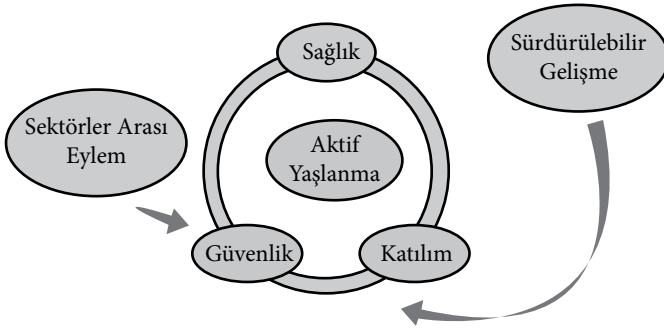
23 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 12.

24 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 11-13.

- Fiziksel aktiflik
- Ekonomik aktiflik
- Sosyal aktiflik
- Kültürel aktiflik
- Yerel aktiflik
- Spiritüel aktiflik olarak ifade edilebilir.

Aktif yaşlanmanın aktiflik mantığında yatan olgu hasta, engelli veya emekli olan bireyin toplumdaki soyutlanmasının önüne geçme ve toplumun bütün kesimlerine aktif katılımını sağlamasıdır. Dolayısıyla yaşlanan bireyin başta ailesi, akranları ve yeni nesillerle iletişimini güçlendirmek ve ayrıca yaşlanan bireyin toplumsal alandaki bütünlüğün parçası olmaya devam etmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte giderek birbirine bağlı hale gelen ülkelerin yaşadıkları demografik zorunluluklar yüzünden yaşlanmanın getirmiş olduğu hastalıklarla başa çıkma biçimleri değişmekte ve bu durum ülkeler için bir takım ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla günümüzde nüfusun yaşlanması hem ulusal hem de uluslararası talebi etkileyen küresel bir olgu haline gelmiştir. Dünya genelinde yaşlanan nüfusa yönelik oluşturulacak politikaların kolektif bir yaklaşımla ele alınması genç nüfusun gelecekteki yaşamını belirlemede son derece önemlidir. Aktif yaşlanma için oluşturulan politikaların çerçevesini oluşturan kararlar ve belirleyici unsurlar bütün popülasyonun yaşlanma sürecini etkilemektedir.

Şekil 3. 1. Aktif yaşlanma yaklaşımının temel bileşenleri

Kaynak: World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 45-50.

Aktif yaşlanmanın politika çerçevesi; *sağlık*, *katılım* ve *güvenlik* olmak üzere üç ana bileşen üzerinde tasarlanmaktadır. Bileşenlerden ilki olan *sağlık* unsuru, kronik hastalıklar ve fonksiyonel kapasite kaybı riskini artıran çevresel ve davranışsal belirleyicilerin yönetimini ifade etmektedir. Aktif yaşlanma

sürecinde sağlık ve koruyucu faktörlerin geliştirilmesi ile bireylerin yaşam kalitesini artırılabilir. Koruyucu politikalar, bireyin yaşlandıkça sağlıklı kalabilmesini ve kendi hayatı için öz yönetim hakkını elde etmesini sağlayacak sağlıklı bir ortamın oluşturulmasını mümkün kılabilir. Bakıma muhtaç olan yaşlı kadın ve erkeklerin ihtiyaç duydukları sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde eşitlikçi bir anlayış benimsenmeli ve erişimin önündeki engeller minimal düzeye indirilmelidir. Dolayısıyla aktif yaşlanma politikalarıyla sağlanan uygun ortamlar sayesinde daha az yaşlı insan tıbbi yardım ve bakım hizmetine ihtiyaç duyacak ve bu durumda sağlık harcamalarının aileler ve devlet üzerindeki mali yükü hafifletilmiş olacaktır. Aktif yaşlanmanın bileşenlerinden ikincisini oluşturan *katılım* unsuru; bütün popülasyonun istihdam, işgücü piyasaları, eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetler ve sosyal politikalara eşitlikçi bir yaklaşımla katılımının sağlanmasını ifade etmektedir²⁵. Oluşturulan bu katılımcı anlayış ile bireylerin temel insan hakları korunmuş olacak ve bireyin potansiyeli, yaşam kalitesi, kendine ve topluma olan verimi artırılmış olacaktır. Bireyler yaşlandıkça sosyal, fiziksel ve mali yönden *güvenlik* ihtiyacı yaşa bağlı olarak artmaktadır. Nitekim birey yaşlandıkça kendini koruma konusunda zorluk çekmektedir. Bu durumda bireyin sosyal, ekonomik ve fiziksel güvenliğinin sağlanmasında hükümetler aktif yaşlanma politikaları ile aileleri destekleyebilmekte ve gerekli yardım mekanizmalarını oluşturabilmektedir. Aktif yaşlanma ile eğitim, istihdam, iş gücü, sosyal güvenlik, konut, ulaşım, adalet, sağlık, sosyal hizmet, kırsal ve kentsel kalkınma gibi *sürdürülebilir gelişme* hedeflerine ulaşılması için sektörlerin harekete geçirilmesi gerekmektedir. *Sektörler arası eylem* kanalıyla başta sağlık, eğitim, finans gibi sektörler arasındaki etkileşim geliştirilmeli ve bu sektörlerin tümünde aktif yaşlanma politikalarının sorumluluğu güçlendirilmelidir. Aktif yaşlanma yaklaşımı yaş ayrımcılığını ortadan kaldırmayı hedeflemeli ve özellikle yaşlıların ve ailelerinin politikaların planlamasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde aktif katılımı sağlanmalıdır.

2.1. Aktif Yaşlanmanın Belirleyici Unsurları

Aktif yaşlanma; bireyleri, aileleri ve ulusları çevreleyen birtakım belirleyicilere ve etkileşim alanlarının varlığına bağlıdır. Aktif yaşlanmanın belirleyici unsurları; ekonomik, sosyal, kişisel ve davranışsal belirleyiciler, fiziksel çevre, sağlık ve sosyal hizmetlerin yanında kültür ve cinsiyet gibi çapraz belirleyiciler etrafında şekillenmektedir. Söz konusu bu belirleyiciler hakkında sahip olunan bilgiler aynı zamanda aktif yaşlanma politikalarının ve programlarının tasarlanmasına hizmet eden araçları oluşturmaktadır. Aktif yaşlanmanın belirleyicileri popülasyonu oluşturan bütün yaş gruplarının sağlığı için

25 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 45-50.

geçerli olmakla birlikte asıl vurgu yaşlıların sağlığı ve yaşam kalitesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Aktif yaşlanma sürecinde her bir belirleyici unsurun rolü ve belirleyiciler arasındaki etkileşimin ortaya konulması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyin aktif yaşlanma sürecinde geçirdiği farklı aşamalarda sağlığın, katılımın ve güvenliğin artırılması için aşamalar arasındaki geçişlerin ve ‘‘fırsat pencerelerinin’’ sağladığı avantajlardan faydalanabilmek için bireyin yaşam sürecinde bu belirleyici unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir²⁶.

Aktif yaşlanmanın *ekonomik belirleyicileri* aktif yaşlanma üzerinde; gelir, istihdam ve sosyal koruma unsurlarını barındıran üç yönlü bir etkiye sahiptir. Örneğin yalnız ve kırsal alanlarda yaşayan yaşlı insanlar güvenilir ve yeterli gelire sahip değildirler. Yaşlılarda yeterli gelirden yoksun olma; sağlık hizmetlerine erişimi, beslenmeyi, barınmayı, bakımı önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle yalnız, çocuksuz ve ailesiz, yaşlı ve çok yaşlı insanlar en savunmasız grubu oluşturmakta ve yoksulluk için yüksek risk altında bulunmaktadır. Aktif yaşlanmanın ekonomik belirleyicileri genel olarak:

- Gelir seviyesi
- Sosyal güvenlik
- İstihdam gibi unsurlarla şekillenmektedir.

Aktif yaşlanmanın *sosyal çevreye ilişkin belirleyicilerini* oluşturan temel faktörler; sosyal destek, eğitim, yaşam boyu öğrenme fırsatları, barışın sağlanması, şiddet ve tacizden korunma, sosyal ortamdaki insanlar, katılım ve güvenliğin artırılması şeklindedir. Örneğin sosyal çevreden kaynaklı yalnızlık, izolasyon, yetersiz eğitim, istismar, şiddete maruz kalma gibi olumsuz faktörler yaşlıların engelli olma ve erken ölüm riskini tetiklemektedir²⁷. Genel hatlarıyla sosyal belirleyiciler:

- Şiddet, istismar ve tacizden korunma
- Eğitim ve beşeri sermayenin artırılması
- Yaşam boyu öğrenme fırsatlarının sunumu
- Sosyal destek sağlama gibi unsurlar etrafında şekillenmektedir.

Aktif yaşlanmanın *davranışsal belirleyicileri* sağlıklı yaşam tarzının belirlenmesi ve kişinin kendi bakımına aktif olarak katılması konusunda önemli bir unsurdur. Aktif yaşlanmanın davranışsal belirleyicileri genel hatlarıyla:

26 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 19

27 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 19-25.

- Alışkanlıklar
- Fiziksel aktivite
- Sigara ve alkol kullanımı
- Sağlıklı ve yeterli beslenme
- Ağız sağlığı
- İlaç kullanımı ve iatrogenesis gibi unsurlardan oluşmaktadır.

Aktif yaşlanmanın *kişisel faktörlerle ilgili belirleyicileri* bireyin biyolojisi ve genetiğiyle ilgilidir. Örneğin diyabet, kalp hastalıkları, Alzheimer gibi sağlık sorunlarının gelişiminde genetik faktörü bireyler arasında bu hastalıkların görülmesinde farklılıklar oluşturabilmektedir. Zekâ ve bilişsel kapasite gibi unsurlar aktif yaşlanmanın psikolojik belirleyicilerini oluşturmaktadır. Örneğin ilerleyen yaşla birlikte bireyin bilişsel kapasitesinde (öğrenme ve hafıza gibi) yaşa bağlı olarak azalmalar yaşanabilmektedir. Genel olarak hastalıklar, davranışsal faktörler, sosyal faktörler ve psikolojik faktörler bilişsel kapasite kaybının azalmasını tetiklemektedir²⁸. Genel olarak aktif yaşlanmada kişisel belirleyiciler:

- Biyolojik yapı
- Genetik
- Psikolojik faktörler gibi unsurlardan oluşmaktadır.

Aktif yaşlanmada *fiziksel çevre belirleyicileri* ele alınırken yaş dostu fiziksel ortamların oluşturulması son derece önemli bir husustur. Örneğin güvenli fiziksel ortamların varlığı yaşlı insanların toplumsal alanlarda daha fazla zaman geçirmesine neden olarak depresyon, sosyal izolasyon ve hareketsizlik gibi sorunların yaşanmasını önleyebilmektedir. Güvenli konutların oluşturulması, sağlık hizmetlerine ve sosyal aktivitelere ulaşımındaki engellerin kaldırılması, aydınlatma sistemlerinin geliştirilmesi, temiz su, temiz hava ve güvenilir gıdaların sağlanması aktif yaşlanmanın bir diğer fiziksel çevre belirleyicilerini oluşturmaktadır. Genel olarak bu belirleyici unsurlar:

- Fiziksel çevrenin iyileştirilmesi
- Güvenli barınma sağlama
- Düşme risklerinin azaltılması
- Kaza risklerinin azaltılması
- Temiz su ve temiz hava sağlama
- Gıdaya erişimin sağlanması şeklinde sıralamak mümkündür.

28 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 19-23.

Aktif yaşlanmanın *sağlık ve sosyal hizmet sistemleri ile ilgili belirleyicileri* aktif yaşlanmayı teşvik etmek adına; sağlıklı yaşamın teşviki, hastalıkların önlenmesi, uzun dönemli bakım hizmetlerinin sunumu gibi konulara odaklanmaktadır. Aktif yaşlanma politikaları ve programları oluşturulurken sağlık ve sosyal hizmet sistemlerinin uyumlu ve uygun maliyetli olması gerekmektedir ve hizmet sunumu gerçekleşirken yaş ayrımcılığının olmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Aktif yaşlanmanın çapraz kesim belirleyicileri aktif yaşlanmanın diğer belirleyicileri üzerinde bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla çapraz kesim belirleyiciler diğer belirleyiciler üzerinde olumlu bir etki oluşturabileceği gibi negatif etkiler de oluşturabilen değişken unsurlardır²⁹. ‘Kültür’ ve ‘cinsiyet’ aktif yaşlanma sürecinin çapraz kesim belirleyicilerini oluşturmaktadır. Kültür, tüm popülasyonu çevreleyen, bireylerin yaşlanma biçimini şekillendiren ve aynı zamanda aktif yaşlanmanın diğer bütün belirleyicilerini etkileyen bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla kültürü oluşturan gelenekler, normlar ve toplumun sahip olduğu maddi ve manevi kültür unsurları o toplumda yaşayan insanların yaşlanma sürecine yönelik algısını büyük ölçüde etkilemektedir. Aktif yaşlanma sürecinde oluşturulacak politikalar ve programlar toplumun sahip olduğu mevcut kültür ve geleneklere saygı göstermeli, insan hakları ve etik gibi kültürü aşan kritik noktaları ve evrensel değerleri göz ardı etmemelidir. Aktif yaşlanma sürecinin bir diğer çapraz belirleyicisi olan ‘cinsiyet’ unsuru ele alınırken ve politika seçenekleri oluşturulurken mercek altına alınması gerekmektedir. Nitekim aktif yaşlanma mantığı ile oluşturulacak politikalar planlanırken hem kadın hem de erkeklerin refahı dikkate alınmalı ve aktif yaşlanma politikalarının tüm popülasyonu ne yönde etkileyeceği göz önünde tutulmalıdır.

2.3. Aktif Yaşlanma Politikalarının Genel Çerçevesi

Dünya Sağlık Örgütü’nün geçmiş çalışmalarında yer alan ‘Yaşlanma ve Sağlık Programı’ kamu politikası ve stratejilerinin uygulanabileceği ekonomik, kültürel ve politik realiteleri yeterince dikkate almadan salt olarak sadece sağlığın teşviki ve geliştirilmesine yönelik oluşturulmuştur. Bahsi geçen bu yetersizliği gidermek ve kamu politikası hususunda odaklanmak üzere DSÖ, ‘Aktif Yaşlanma: Bir Kamu Politikası Çerçevesi’ (Active Aging: A Public Policy Framework) başlıklı bir politika belgesi oluşturmuştur. Bu politika çerçevesinde aktif ve başarılı yaşlanmayı teşvik eden bütün stratejilerin çok sektörlü bir yaklaşımı benimseyen kapsamlı bir kamu politikasına entegre edilmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur³⁰. Yirmi birinci yüzyılda DSÖ’nün aktif yaşlanmanın politika çerçevesinde yer alan, sağlıklı ve aktif yaşlanma vizyonu:

29 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, 19-23.

30 World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, Web: http://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/, Erişim: 11.5.2018

- Sağlık
- Sosyal hizmetler
- Eğitim
- İstihdam ve işgücü
- Sürdürülebilir gelişme
- Finans
- Sosyal güvenlik
- Barınma
- Ulaşım
- Kırsal ve kentsel bütün toplumun dâhil olduğu çeşitli sektörlerin eş zamanlı katılımı üzerine yoğunlaştırılmıştır.

DSÖ söz konusu aktif yaşlanma yaklaşımı ile birlikte, fiziksel aktivitenin sadece sağlık sektörü ve akademik çevrenin sorumluluğunda değil aynı zamanda pek çok sektörün kamu politikalarıyla aktif yaşlanma sorunluluğunu üstlenmesi gerektiğine dikkat çekmeye başlamıştır. Bu hususta DSÖ'nün, fiziksel aktiviteyi teşvik etme stratejisinde toplumların ekonomik, kültürel ve politik realitelerle koordinasyonlu olması gerektiği konusunda büyük bir ilerleme kaydettiği görülmektedir.

DSÖ'nün aktif yaşlanma politikasının çerçevesi ulusal, uluslararası ve bölgesel gerçeklikler ile arasındaki bağın güçlü tutulması adına yaşlıların önemli bir kısmının ikamet ettiği gelişmekte olan ülkelerde sağlık sektöründe değişimler, küreselleşmeye bağlı olarak gelişen kentleşme olgusu ile değişen aile yapılarını, eşitsizlikleri ve yoksulluk gibi pek çok faktörleri ele almaktadır. Ayrıca DSÖ'nün aktif yaşlanma için vermiş olduğu en önemli iletilerden birisi de çok yönlü ve çeşitli belirleyici unsurları içinde barındırmasıdır. Daha önce bahsi geçen aktif yaşlanın belirleyici unsurları arasında yer alan; ekonomik, sosyal, kişisel, çevresel, davranışsal, kültür ve cinsiyet gibi belirleyiciler ulusal stratejilerin uygulanmasında önemlibir bileşim oluşturmaktadır.

2007 yılında DSÖ, Küresel Yaş Dostu Şehirler'in gelişimi için dünya genelinde teşvik girişimleri başlatmıştır. DSÖ'nün bu girişimlerinin amacı, dünyanın her yerinde her yaşta insanı çevreleyen destekleyici ve uzlaştırıcı eylemlerin temelini oluşturmaktır³¹. DSÖ'nün bu hususta yer alan rapo-

---

31 World Health Organisation (2007). Ageing And Life Course, Family And Community Health, Global Age-Friendly Cities: A Guide, Web: http://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf, Erişim: 13.5.2018

runda, şehirlerin yaş dostu olması ile küresel yaşlanmaya tepki oluşturulması konusunda en etkili politika aracı olduğu yönündedir. Raporda yer alan genel çerçeve, yaş dostu şehirlerde hem fiziksel hem de sosyal ortamdaki politikaların ve hizmetlerin yaşlı kişilerin aktif kalmalarında, güvenliklerinin sağlanmasında ve tam katılımın gerçekleştirilmesine cevap verecek uygun şartlar ve ortamı oluşturacak şekilde tasarlanması gerekliliğidir. DSÖ, 2008 yılında daha kapsamlı ve geniş bir halk sağlığı gündemi oluşturmak için ‘‘Şiddet Önleme Raporu’’nu oluşturmuştur. Bu raporda yer alan temel ilkeler, sağlığın teşviki ve sağlığın önlenmesine dayanan proaktif ve esnek halk sağlığı politikasının oluşturulması üzerine kurulmuş olan düşmeyi önlemeye yönelik çok sektörlü bir yaklaşımı ifade etmektedir³². Yaşlılar arasında gerçekleşen düşme olayları dünya genelinde yaygın olarak görülmekte ve düşme sonucu yaralanmalarla birlikte sakatlık riskleri ve ölümler artmakta ayrıca tedavi maliyetleri de yaralanma olaylarının artması ile birlikte fazlalaşmaktadır. Nitekim yaralanma sonucu yaşlı birey sakatlık yaşayabilmekte, daha uzun süre hastanede kalabilmekte ve daha uzun süreli rehabilitasyon ihtiyacı duymaktadır. Raporda yer alan kanıtlar, düşme riski faktörlerinin düşme riskini artırdığını ve bu potansiyel riskleri azaltmak adına iç ve dış belirleyicileri değiştirmek için tasarlanan hedeflere yönelik müdahale stratejileri oluşturulması gerektiğini göstermiştir³³.

2.4. Aktif Yaşlanma Politika Örnekleri

Dünya nüfusunun yaşlanması ile demografik değişimlerin sonuçları başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünya genelinde sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok sorun oluşturmaktadır. Nitekim yaşlanma sorunu; gelir dağılımı politikaları, sosyal güvenlik politikaları ve sağlık politikaları olmak üzere üretim ve tüketim üzerinde devletin makro düzeyde uzun vadeli çözümler üretmesi gerekliliğini meydana getirmektedir. Özellikle ilerleyen süreçte emekli olacak kişilerin sayısının artması ve yaşam süresinin uzaması ile verimlilikte yaşanan düşüş, erken emeklilikle gelir üzerinde meydana gelecek düşüşe paralel olarak yaşlı nüfusun finansal piyasalardan çekilmesi, yatırımların azalmasıyla finansal piyasalarda dalgalanmaların yaşanmasına neden olacağı düşünülmektedir³⁴. Aktif yaşlanma mantığı ile oluşturulacak politikalardan başarılı dönütlerin alınması sosyal taraflarla politika yapıcılar arasında kurulan sağlıklı bir köp-

32 World Health Organisation (2008). Ageing And Life Course, Family And Community Health, Global Report on Falls Prevention in Older Age, Web: http://www.who.int/ageing/publications/Falls_prevention7March.pdf, Erişim: 13.5.2018

33 World Health Organisation (2008). Ageing And Life Course, Family And Community Health, Global Report on Falls Prevention in Older Age, Web: http://www.who.int/ageing/publications/Falls_prevention7March.pdf, Erişim: 13.5.2018

34 Vatandaş, S. (2013). AB Nüfusunda Yaşlanma Sorunu ve Çözüm Seçenekleri. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Web: <http://www.bilgesam.org/incele/64/-ab-nufusunda-yaslanma-sorunu-#.WowLZEXuLIU>, Erişim: 20.2.2018

rünün varlığını gerektirmektedir. Dolayısıyla politika uygulayıcılar, STK'lar, yerel yönetimler ve akademik camia arasında kurulan işbirlikçi yapı oluşturulacak politikaların başarısını etkilemektedir.

2.4.1 Almanya Örneği

Yaşlı insan sayısının artma eğiliminde olduğu Avrupa ülkeleri arasında başı çeken ülkelerden birisi Almanya'dır. 1973 yılında yaşanan ve yaşlı kişilerin yaşam koşulları ve ihtiyaçlarına yönelik bilgi toplamak, genişletmek ve yaymak amacı ile Alman Gerontoloji Merkezi (The German Centre of Gerontology) kurulmuştur. Bu merkez 1995 yılından bu yana Alman Tıbbi Dokümantasyon ve Bilgi Enstitüsü (The German Institute for Medical Documentation and Information) aracılığıyla Batı Avrupa'nın en büyük sosyal gerontoloji kütüphanesine ve istatistik veri tabanına ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Hemşirelik Bakımı Koordinasyonu (The Coordinating Office for Nursing Care-Leitstelle Altenpflege) Alman Gerontoloji Merkezinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu birim Hemşirelik Bakımı ve Yardıma İhtiyacı Olan Kişiler İçin Haklar Bildirgesi'nin uygulanmasına hizmet etmekte ve kurumlardaki hemşirelik bakımı ve kalite yönetimi ile ilgili profesyoneller arasındaki değişimleri kolaylaştırmaktadır³⁵.

Alman Federal Aile İşleri Bakanlığı, kıdemli vatandaşlar, kadınlar ve gençler, yaşlı bireylerin maruz kaldığı suç ve şiddete yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Söz konusu bu çalışmada, 60 yaş ve üzeri kişilerin daha genç kişilere göre suç mağduru olma olasılığının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmanın kilit noktalarından birini oluşturan öngörülerden biri, yetkili makamlar arasında yer alan; polis, devlet kurumları, STK'lar ve diğer sosyal örgütlerin savunmasız bireylere karşı koruma girişimlerinin güçlendirilmesi gerektiği yönündedir. Ortaya konulan bu çalışma özellikle yaşlıların evde bakım ortamlarının ve günlük hayattaki vakit geçirdikleri ortamların suçla karşılaşma risklerini ne derece etkilediğini incelemektedir. Söz konusu çalışmalarla elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen ortak eylem programı (Live Safely in Old Age Programme); yaşlıları ihmalden, kötü muameleden, istismardan koruma, karşılaşılan bu tip durumlarla müdahalede bulunma ve çiftler arasında şiddetin önlenmesi gibi ana alanlara işaret etmektedir³⁶.

Almanya'da yalnız yaşayan demans hastalarının sayısının artması sonucu demans hastaları için bir destek programı geliştirilmiştir. Bu programın ilk

35 United Nations Economic Commission for Europe (2009). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November), 6.

36 United Nations Economic Commission for Europe (2009). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November), 8.

aşaması Alzheimer hastaları arasında gerçekleştirilen bir anket çalışmasını içermekte ve anket sonuçları birçok hastanın kendi çevrelerinde daha fazla bilgi sahibi olmak istediklerini göstermiştir. Programın ikinci aşaması, insanları hastalık hakkında daha fazla bilgilendirmek amacı ile eğitim önlemlerinin geliştirilmesini kapsamaktadır. İkinci aşamada yönelinen hedef kitle arasında; polis, bankacılar, toplu taşıma çalışanları, posta teşkilatı çalışanları yer almakta çünkü bu kitle hastalarla günlük hayatta sık sık karşılaşmaktadır. Programda sağlanan eğitimin amacı ise, toplumu demans hakkında bilgilendirmek ve çeşitli kurumlarla işbirliği içinde en iyi uygulama kılavuzunu oluşturmaktır³⁷.

Alman Federal Aile İşleri Bakanlığı, kıdemli vatandaşlar, kadınlar ve gençlerin yer aldığı gönüllülük alanında deneyim alışverişinde bulunmayı amaçlayan ‘‘Yedi Köprü’’ (Seven Bridges) adlı bir proje başlatmıştır. Proje, ‘‘2011 Avrupa Gönüllülük Yılı’’ (European Year of Volunteering 2011) ve ‘‘Avrupa Nesillerarası 2012 Aktif Yaşlanma ve Dayanışma Yılı’’ (European Year of Active Ageing and Solidarity between Generations 2012) ekseninde geliştirilmiştir. Projenin kapsamı Avrupa’nın doğu sınırında yer alan yedi farklı şehir ile Avusturya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya arasındaki ortaklıkları içermektedir. Projenin amacı, ilgili alanların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış olan çok kuşaklı evler, tüm nesiller için gönüllülük hizmetleri, aile ve eğitim danışmanlığı, bakım ve üst düzey eğitimler gibi önceden tasarlanmış programlar kanalıyla hizmet sunmak ve kültürler arası anlayışın gelişmesini sağlamaktır³⁸.

Almanya’da ‘‘Yaşlılık Çağı’’ (Old Age) ile Alman Federal Aile İşleri Bakanlığı yaşlılık stratejisini benimseyerek yaşlıların yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Program ayrıca her yaş için ürün ve hizmetlerin potansiyellerine dikkat çekerek yaşlıların tüketici ve çalışan olarak rolünü güçlendirmek ve demografik değişim fırsatlarını ortaya koymaktadır. Benimsenen bu strateji eksenindeki projeler:

- Tüketiciler ve şirketler için araçların geliştirilmesi
- Strateji için bir kalite etiketi olarak çok sayıda dernek ile işbirliği içinde bir web sitesinin geliştirilmesi (www.wirtschaftsfaktor-alter.de)
- Bölgesel konferanslar
- Evrensel tasarım konulu bir serginin düzenlenmesi
- İlgili konularla ilgili firmaların iş dünyasındaki yaş ve imaj yönetimi ve iş memnuniyeti

37 United Nations Economic Commission for Europe (2010). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November), 9.

38 United Nations Economic Commission for Europe (2011). Cooperation on Ageing Policies in the UNECE Region. UNECE Policy Brief on Ageing, No(11), (November), 10.

- Motivasyon konusunda uzmanlık ve emekliliğin şekillendirilmesi ile geçiş yönetiminin sağlanması
- Daha yaşlı çalışanların potansiyellerinin geliştirilmesi gibi konuları kapsamaktadır³⁹.

Almanya'da 2008-2012 yılları arasında "Yaşlılıkta güvenlik içinde yaşamak" (Living in security in old age-Sicher leben im Alter – SiliA) eylem planı ile Federal işbirliği ve Polis Akademisi kanalıyla yaşlılık döneminde bakım ihtiyacı olan kişilerin güvenliğini en üst düzeye çıkarmak için modüler bir plan oluşturmuştur. Çalışmada yer alan eylem programı:

- Mülklere karşı suçların önlenmesi, bankadaki personel için eğitim materyallerinin oluşturulması, yaşlı kişiler için bilgi broşürünün oluşturulması, yaşlı kişiler arasında mülkiyet suçlarının önlenmesinin optimize edilmesi
- Cinayet riskine ilişkin erken uyarıların iyileştirilmesi ve daha yaşlıların ölüm nedenlerinin teşhis edilmesi yoluyla şiddetin önlenmesi
- Yaşlı insanların ilişkilerinde şiddet vakalarının önlenmesi ve müdahalede bulunulması
- Yaşlıların ev bakımında kötü muamele ve ihmeline yönelik önlem ve müdahale tedbirlerinin geliştirilmesi, bu konuda eğitim ve yardım sağlayarak ev temelli bakım hizmetlerinin güçlendirilmesi gibi modüller üzerinde odaklanılmıştır⁴⁰.

Almanya'da 2015 yılında yürürlüğe giren "aile, bakım ve kariyerin uyumluluğuna dair yasa", çalışanların ihtiyaç duydukları yakın akrabalarına yönelik bakım hizmetleri için zaman ayırmaları durumunda kayıp maaşları telafi etmek adına bakım destek ödeneği başlatılmıştır. Bu amaçla 10 güne kadar izin hakkı ile ailede bakım ihtiyacı olduğunda çalışanlar desteklenmektedir. Söz konusu yasada, kendilerine bakım sağlamak isteyen çalışanlar tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak altı aya kadar uzun vadeli bakım izni alma hakkına sahiptir. Ayrıca çalışanlara, bakım dönemlerinde finansal destek sağlayan faizsiz kredi hizmetleri sunulmakta genel olarak bu haklar 15 veya daha fazla çalışanı olan şirketlerde çalışan personele uygulanmaktadır⁴¹.

39 United Nations Economic Commission for Europe (2012). Active Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(13), (June), 7.

40 United Nations Economic Commission for Europe (2013). Abuse of Older Persons. UNECE Policy Brief on Ageing, No(14), (October), 16

41 United Nations Economic Commission for Europe (2017). Realizing the Potential of Living Longer. UNECE Policy Brief on Ageing, No(19), (September), 14.

Almanya’da yürürlüğe konulan Flexensengesetz yasası, bireylerin kariyerlerini bireysel ihtiyaçlarına uyarlamasını sağlamakta ve bu mevzuatla birlikte ileride kullanılabilir bir kısmı erken emeklilik planı oluşturmaktadır. Mevcut mevzuat kapsamında kamu emekliliğinin 2050 yılına gelindiğinde GSYİH’nın yaklaşık yüzde 10’dan yüzde 12,5’e çıkması beklenmektedir⁴². Genel olarak Alman politika gündeminde emekli maaşları yüksektir. Son zamanlarda standart dışı istihdam sözleşmelerinin uygulanması emeklilik sistemi üzerinde önemli bir etki oluşturmuştur. Almanya’da aktif yaşlanma yaklaşımı ile istihdam ve emeklilik alanında yoğunluk kazanan çalışmalar sürdürülmektedir. Genel olarak bu çalışmalar:

- Yaşlı insanlar için istihdam olanaklarının artırılması
- Emeklilik sisteminde esnekliğin benimsenerek yarım gün emeklilik planlaması ile istihdamdan emekliliğe doğru geçişlerin daha soft hale getirilmesi
- Emekliliğe ilişkin katı yaş sınırlarının önlenmesi için çalışmaların varlığı bilinmektedir.

2.4.2. Fransa Örneği

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Fransa’da nüfusunun yaşlanma sorunu ile karşı karşıyadır. Fransa’da 2015 yılı verilerine göre doğuştan beklenen yaşam süreci toplam nüfusta 82,4 yıl iken, erkeklerde 79,2 ve kadınlarda 85,5 yıldır. 2050 yılına gelindiğinde nüfusun giderek yaşlanmasının işgücü piyasalarına yansımaları, 65 yaş ve üzeri iş gücünün toplam işgücündeki ağırlığının yüzde 58 olacağı yönündedir. Bu durum Fransa’da emekli aylıklarının finansmanı konusunda birtakım zorlukların oluşacağını göstermektedir. Bu paradokslar çerçevesinde Fransa’da aktif yaşlanma yaklaşımı ile bir takım politika uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Aktif yaşlanma çerçevesinde uygulanan bu politikaların önde gelenleri:

- Yaşam boyu öğrenme yaklaşımı ile eğitim planlamasının aşamalı olarak sunulması
- İstihdamdan emekliliğe geçiş sürecinin iyileştirilmesi adına erken emeklilik sistemlerinin geliştirilmesi
- Yaşlı insanların istihdamına yönelik katılımın sağlanması için teşvik politikalarının benimsenerek erken emeklilik uygulamalarının sınırlandırılması şeklindedir.

42 OECD (2017). Pensions at a Glance 2017, How does Germany compare?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

Fransa’da 2007-2009 yılları için tasarlanmış ve iyi yaşlara doğru kaynaştırma yollarının oluşturulması adına plan ve politikaların çerçevesini oluşturan ‘‘Bien Vieillir’’ (Good Ageing), birkaç bakanlık tarafından ortak olarak kabul edilmiştir. Bu plan, iyi yaşlanma üzerine bütünsel bir yaklaşım izleyerek sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmekte ve yaşlılar için (alt yapı, teknik yardımlar ve şehir gelişimi dâhil) çevreyi ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca planın hedefleri arasında yaşlıların sosyal ve kültürel yaşama katılımını ve nesiller arası dayanışmayı desteklemesi yer almaktadır. Sağlık alanında planda üzerinde durulan öncelikli konular:

- Günlük yaşamda kazaların önlenmesi
- İşitme ve görme engelliliği, kanser ve diş problemlerine karşı faaliyetlerin teşvik edilmesi
- Yaşlı kişilerin sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite, sağlıklı uyku, ilaçların bilinçli kullanımına ilişkin alışkanlıkların kazandırılması adına kapsamlı kampanyaların oluşturulması
- Yaşlıların toplumsal hayatla bütünleşmesini teşvik etmek için ‘‘Semaine Bleue’’ (Blue Week) etkinliği ile halkı ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama katkı sağlaması için duyarlılık kazandırılması
- İyi yaşlanmanın nasıl sağlanacağına dair yenilikçi fikirlerin oluşturulmasına hibeler sunması ve yeniliklerin teşvik edilmesi
- Evsiz insanlar ve göçmenler için özel yaşam düzenlemelerinin sağlaması
- Yerel düzeydeki roller için ilgili özel hükümlerin oluşturulması, AB seviyesinde yaşlanma projelerine katılım kanalıyla uluslararası boyutlara dikkat çekilmesi⁴³ gibi unsurları barındırmaktadır.

Fransa aktif yaşlanma çerçevesinde genel olarak emeklilik sistemleri üzerinde bir sınırlamaya gitmiştir. Bu yaklaşımla mevcut emeklilik yaşının artırılması ve yasal emeklilik yaşına erken erişenler için ise 40 yıl hizmet sonrası emeklilik şartı getirilmiştir⁴⁴. Fransa’da 2014 yılında yasal asgari yaştan iki yıl önce (60 yaşında), kademeli emekliliğe erişim mümkün olmuştur. Günümüzün mevcut şartlarında Fransa’da emeklilik sistemi iyi bir koruma sunmaktadır. Yaşlıların görece yoksulluk oranları diğer OECD ülkeleri içinde en düşük olanlar arasında ve 65 yaş ve üzerindeki insanların ortalama geliri, toplam nüfusun ortalama gelirinden daha iyi durumdadır. Merkezi OECD senaryosuna göre,

43 United Nations Economic Commission for Europe (2009). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November), 4.

44 Klinger, A. (2002). Labour Market Responses to Population Ageing And Ortech Socio-Demographic Change, United Nations Economic Commission For Europe, Agenda Item 2,3-27.

Fransa'nın 2023 yılına kadar katkı süresinin uzatılmasına bağlı olarak, gelecek 20 yıl içinde normal emeklilik yaşının iki yıldan fazla artması öngörülmektedir. Fransa'da emekliliğe geçişte esneklik sunan birkaç sistem mevcut olmasına rağmen hedefleri belirsizlik taşımaktadır⁴⁵.

Fransa'da gerçekleştirilen son reformlar emeklilik dönemine geçişte ve esnek işgücü piyasasından (normal emeklilik yaşından) ortalama çıkış yaşındaki emeklilik yaşam beklentisi rekor seviyede kalmaktadır. Bu durum Fransa'da yaşam beklentisindeki gelişmeler ile işgücü piyasasından çıkış yaşındaki (emeklilik yaşı) düşüş büyük ölçüde vurgulanmakta ve bu gelişmeler yaşlılar için sosyal koruma maliyetlerini artırmaktadır. Ekim 2015'de AGIRC-ARRCO anlaşması ile mesleki planların finansal sürdürülebilirliğinin artırılması tasarılanmıştır. Ayrıca 2019 yılında ise özel sektör çalışanları için tam emeklilik maaşının bir yıllığına artırılması planlanmıştır⁴⁶.

2.4.3. İngiltere Örneği

Yaşlanma sorunu ile karşı karşıya olan bir diğer Avrupa ülkesi ise İngiltere'dir. İngiltere'de hizmetlerin etkinliğini artırmak için Sekiz LinkAge Plus (Eight LinkAge Plus) pilot programı; hükümet, yerel yetkililer ve onların ortaklarını, sağlık ve gönüllü sektörlerle bir araya getirerek daha yaşlı kişiler için bilgi ve hizmetlerin iyileştirilmesini içermektedir. Bu pilot programlar, hizmet sağlayıcıların ve yaşlıların yerel bilgi ve hizmetlerini bir araya getirerek onların ihtiyaçlarını belirlemek ve karşılamak için daha yaşlı kişilerle çalışan diğer profesyonellere bilgi sağlamanın farklı yöntemlerini test etmektedir⁴⁷. Program çerçevesinde gönüllü sektör ortakları ve farklı yerel yetkililerle çalışılmış ve bazı durumlarda sağlık hizmeti sağlayıcıları ile bilgi ve hizmetlere erişimin sayısını artırmak, refahı ve bağımsızlığı teşvik etmek için bir dizi faaliyetler yürütmüşlerdir.

İngiltere'de sağlıklı beslenmeyi artırmak ve kötü beslenmenin etkilerini engellemek adına günde en az beş adet meyve ve sebze içeren sağlıklı bir beslenme programı şeması oluşturulmuştur. "The 5 A DAY" adını taşıyan bu kampanya programı, devlet tarafından finanse edilmekte ve sağlıklı beslenme ile ilgili eğitim metaryelleri, öneriler, gıda depolama ve avantajlı market alışverişleri hakkında pratik ipuçlarını içeren bir web sitesinden oluşmaktadır. Ayrıca okullar da bu kampanyayı desteklemekte ve kampanyanın hedefine

45 OECD (2017). Panorama de pensions 2017, Où se situe la France?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

46 OECD (2017). Panorama de pensions 2017, Où se situe la France?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

47 United Nations Economic Commission for Europe (2009). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November), 9.

ulaşmasında öğrencileri teşvik etmektedir. ‘‘The 5 A DAY’’ logosu birçok gıda ambalajında yer almakta ve insanların programa ilişkin deneyimleri ve iyi uygulama örneklerine ilişkin paylaşımların yer aldığı bir iletişim platformu The 5 A DAY topluluğu tarafından hizmete sunulmaktadır⁴⁸.

2007 yılında İngiltere’de ‘‘Yaşam Boyu Konutları Gelecek İçin Konut Yeşil Kağıt Evleri: Daha Uygun, Daha Sürdürülebilir (Lifetime homes in the United Kingdom In the Housing Green Paper Homes for the Future: More Affordable, More Sustainable)’’ adında bir proje geliştirilmiştir. İngiliz hükümeti, yeni konutların erişilebilir, uyarlanabilir ve her yaştan birey için uygun olması gereken standartları belirlemiştir. Bu konuda bütün nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için mahallelerin planlanmasında parklar, dükkanlar, sağlık merkezleri gibi hizmetleri sağlamakta olup ve var olan konutlarla ilgili olarak ise, engelli vatandaşlara uygun hale getirme adına yüzde 30’dan daha fazla fona sahip hibeler sağlamıştır. Ayrıca İngiliz Hükümeti, yaşlı insanlara yeni hizmetlere daha hızlı uyum sağlamaları için ihtiyaç duydukları ekstra yardımları planlamakta ve ek olarak bütün yaşlı bireylerin iyi konut önerilerine erişimini sağlamak adına ulusal bir bilgi ağı servisi geliştirmiştir⁴⁹. Ayrıca İngiltere’de 2014 yılında iş, eğitim, bakım ve yaşamın uyumlaştırılması için Esnek Çalışma İsteme Hakkı (the Right to Request Flexible Working), 26 haftalık sürekli hizmet ile tüm çalışanlar için genişletilmiştir. Esnek çalışma talep etme hakkı, çalışanların kendilerine ve işlerine uygun bir çalışma düzenini kabul etmektedir⁵⁰.

ABD Örneği

Amerika Birleşik Devletleri aktif yaşlanma yaklaşımı ekseninde ‘‘Kanıtta Dayalı Hastalık ve Engellik Önleme Programı’’ (Evidence-based Disease and Disability Prevention Program) oluşturarak kronik hastalıklarla ilişkili hastalık, sakatlık ve ölümleri önlemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu programı yürüten Yaşlanma Yönetimi, kamu sektörü ve özel sektör kuruluşları ile yakın bir şekilde çalışmaktadır. Bu kuruluşlar arasında Atlantik Filateli (the Atlantic Philanthropies), Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (Centers for Disease Control and Prevention Agency), Sağlık Araştırmaları ve Kalite Ajansı (Healthcare Research and Quality Agency), Sağlık Kaynakları ve Hizmetler İdaresi (Health Resources and Services Administration), Ruh Sağlığı Hizmetleri İdaresi (Mental Health Services Administration) ve diğerleri şeklindedir.

48 United Nations Economic Commission for Europe (2010). Health Promotion and Disease Prevention. UNECE Policy Brief on Ageing, No(6), (April), 3.

49 United Nations Economic Commission for Europe (2010). Health Promotion and Disease Prevention. UNECE Policy Brief on Ageing, No(6), (April), 6.

50 United Nations Economic Commission for Europe (2017). Realizing the Potential of Living Longer. UNECE Policy Brief on Ageing, No(19), (September), 14.

Geliştirilen programlar fiziksel aktiviteleri ve sağlıklı hareketleri geliştirme, hastalıkları ve sakatlıkları önleme, minimal güç antrenmanları, germe, düşmele-ri önleme, davranış motivasyonları, beslenme ve diyet vb. gibi yaşlı yetişkinlere sağlıklı beslenmenin değerini öğretmenin yanı sıra aktif bir yaşam tarzını sürdüren depresyon ve stresin azaltılmasına yönelik programlarını içermektedir. Bu tarz programlar depresyon riski altında olan yaşlı bireylerin taranmasını ve yönlendirilmesini içermektedir. Ayrıca bu programlar, katılımcıların öz yeterliliğini artırmakta, sağlık hizmeti kullanımlarını azaltmakta, sağlıklı öz yönetim davranışlarının benimsemesine olanak sağlamaktadır⁵¹.

ABD Tüketici Mali Koruma Bürosu yaşlı Amerikalıların mali refahını gözetken bir ofistir. Ofis, yaşlıların sağlam finansal kararlar vermeleri için ihtiyaç duydukları bilgileri sağlamak ve aynı zamanda yaşlılara, aile üyelerine ve bakıcılarına ayrımcı uygulamalardan kaçınılmasına yönelik profesyonel destek sağlamaktadır. Ofisin girişimleri arasında; Federal Mevduat Sigorta Kurumu ile ortaklaşa Yaşlı Yetişkinler için Para Smart (Money Smart for Older Adults-MSOA) hizmeti vermektedir. Bu eğitici modül, yaşlı mali sömürüsü hakkında farkındalık oluşturmada ve bu durumu önleme üzerine odaklanmaktadır. MSOA yaşlı hizmet sağlayıcıları, finans kurumları ve diğer taraflar tarafından yaşlılara ve yaşlıların bakıcılarına sunumlar yapmaktadır. Ayrıca yaşlı kişilerin paralarını ihdiyatlı bir şekilde yönetmelerini ve üçüncü kişilerin istismarından korumasına yönelik tavsiyeler sunmaktadır⁵².

Japonya Örneği

2016 yılında Japonya’da, finansal sürdürülebilirliği ve emekli maaşlarını artırmak adına emekli maaşlarında düzenlemeye gidilmiştir. Ortalama büyüme oranı yüzde 64 olan Japonya’da normal emeklilik yaşı 2060 yılına kadar 65 olarak kalacaktır. Oysa bu oran OECD ülkelerinde 2060 yılına kadar 66 yılda 64’e yükselmiş olacaktır. Japonya’da yaşlı insanların daha uzun süre istihdamını teşvik etmek için büyük bonuslar ve cezalar uygulanmaktadır. Hızla yaşlanan ülkeler arasında başı çeken Japonya’da özellikle kadın nüfus en yüksek yaşam beklentisine ve yaşlı bağımlılık oranına sahiptir. Doğuşta beklenen yaşam süresinin 2015-2020 yıllarında 87,3 yıla çıkması beklenmektedir. Japonya’da emekli aylıklarına yapılan kamu harcamalarının 2050 yılına kadar bir miktar azaltılması için makroekonomik endeksleme planını uygulama koymuştur. Ancak enflasyon negatif olarak gerçekleştiğinden dolayı uygulamaya koyulmamış; 2016 reformundan sonra deflasyon dönemleri endeksleme

51 United Nations Economic Commission for Europe (2010). Health Promotion and Disease Prevention. UNECE Policy Brief on Ageing, No(6), (April), 5.

52 United Nations Economic Commission for Europe (2013). Abuse of Older Persons. UNECE Policy Brief on Ageing, No(14), (October), 14.

kurallarına ve bir devir sistemine dahil edilmiştir. Ayrıca 2018'den itibaren geçerli olacak ücret/fiyat endeksi revize edilmiştir. 2021 Nisan ayından itibaren büyüme negatif olduğu takdirde emeklilik maaşları düzeltilecektir. Ayrıca zorunlu emeklilik katkı payları 2015'deki oranından (17,8) 2017 yılında yüzde 18,3'e çıkartılmıştır⁵³. Gerçekleştirilen son reformlarla emekli maaşlarının kapsamı geliştirilmiş, temel emeklilik için asgari hak kazanma süresi 25 yıldan 10 yıla düşürülmüştür. Ayrıca yarı zamanlı çalışanların emeklilik kapsamı genişletilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal devlet anlayışının doğası gereği ülkeler toplumsal refahın artırılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda bireylerin maddi ve manevi olarak refahının korunması ve geliştirilmesi ülke kalkınmasının getireceği faydaların adil olarak topluma empoze edilmesi gerekmektedir. Toplumların sahip olduğu ekonomik, sosyal ve demografik açıdan farklılık gösteren grupları, sosyal devlet anlayışının bir göstergesi olan sosyal yardım ve sosyal hizmet mekanizmalarının sunumunda özel bir önem teşkil etmektedir. Sosyal politika açısından değerlendirildiğinde dezavantajlı olarak nitelendirilebileceğimiz çocuklar, kadınlar, yoksullar, göçmenler ve yaşlılar özel ilgi ve yardıma muhtaç grup içinde yer almaktadır. Geçmişte bu grupların bakımı aile kurumu tarafından sağlanırken günümüzde değişen koşullarla birlikte aile yapısında meydana gelen çözümler neticesinde işlevsel olarak meydana gelen farklılıklardan dolayı bu hizmetlerin sunumu toplumsal kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel ve ekonomik güç kayıpları yaşlı nüfusun karşılaştığı sosyal dışlanma ve muhtaçlık durumunu tetiklemektedir. Durumu bu perspektiften değerlendirdiğimizde muhtaç yaşlıların korunması ve yaşlı bakımı hizmetini sağlayan kurumsal bakım hizmetleri yaşlıların refahının korunması açısından son derece önemlidir.

Genel olarak yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlar AB ülkeleri için revize edilmesi gereken birçok alanın varlığına rağmen yaşlı nüfus için sosyal korumanın düzeyinin yüksek olması elde edilen bu başarının gelecek yıllar için mevcut ekonomik ve demografik bağlamda nasıl sürdürülebileceği sorularını gündeme getirmektedir. Avrupa için nüfusun yaşlanması gerçeği refah sistemi ve kamu maliyesi için pek çok zorlukları gündeme getirmektedir. AB üye ülkeleri GSYİH'nın yaklaşık dörtte birini sosyal korumaya harcamakta ve bu harcamalarının büyük çoğunluğunu emekli aylıkları, sağlık harcamaları, uzun süreli bakım harcamaları oluşturmaktadır. Avrupa nüfusu için yaşlı insanla-

53 OECD (2017). Pensions at a Glance 2017, How does Japan compare?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

rın sayısının artması çalışma çağındaki nüfus üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Oluşan bu yüke rağmen giderek artan yaşlı insanların sağlıklı olmasının, deneyim ve yetenekleriyle topluma önemli katkılar sağlamasının önündeki engellerin kaldırılması sorunsal alanlarla mücadelede izlenecek politikaların yöntemiyle belirlemektedir. Nitekim insanların aktif yaşlanmasının önündeki engellerin kaldırılması demografik yaşlanmanın zorlayıcı yönlerinin üstesinden gelmenin önemli yollarından birini oluşturmaktadır.

Geçirilen son 20 yıllık süreçte OECD ülkelerinin doğurganlık oranlarında önemli düşüşler yaşanmış ve buna karşın sağlık hizmetlerindeki gelişmeler ve hayat standartlarındaki iyileşme ile yaşam beklentisinde artışlar olmuştur. OECD ülkelerine baktığımızda Japonya, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerin nüfus artış oranlarında önemli düşüşler meydana gelmiştir. Nitekim farklı zamanlarda meydana gelen demografik değişimler ilerleyen süreçte OECD ülkelerinin hepsinde birtakım sosyal, ekonomik ve siyasi sonuçlar doğuracaktır. Durumu Türkiye açısından değerlendirecek olursak yaşanan demografik değişimler henüz Türkiye'nin nüfus yapısı ile ilgili diğer ülkelerde olduğu gibi benzer sorunlar teşkil etmemektedir. Ancak demografik yapıdaki değişimlerin kaynaklık ettiği muhtemel sorunların gelecekte orta vadede Türkiye'yi de içine alması beklenmektedir. Günümüz itibarıyla diğer ülkelere kıyasla Türkiye genç ve dinamik nüfusa sahip bir ülkedir.

Demografik dönüşüm süreci içinde sanayileşme ile bilgi toplumuna geçişle dünyada olduğu gibi Türkiye'de de toplumsal ve demografik yapı üzerinde bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bu durum özellikle yaşlı bireylerin toplumsal rollerinde aşınmalara sebep olmuştur. İstihdam sağlama, işgücünün üretkenliğini belirleme, ekonomik büyümeyi sağlama, eğitim ve sağlık alanında yapılacak yatırımları planlama ve sosyal güvenlik sistemlerinin gelecekteki eğilimlerini belirleme hususunda etkili olacak gerekli demografik özelliklerinin bilinmesi ve doğru analiz edilmesi son derece önemlidir. Dolayısıyla dünyada ve Türkiye'de yaşlı ve yaşlılık sorunları ile nüfusun yaşlanmasının sosyal kurumlar, istihdam, işgücü piyasaları ve sosyal güvenlik sistemi üzerindeki yansımalarının doğru analiz edilmesi gerekmektedir. Aktif yaşlanma yaklaşımı ile oluşturulacak sosyal politikalar bireyin yaşlanma süreci içinde yaşam kalitesini ve refahını iyileştirmek üzere; sağlık, katılım ve güvenlik açısından sunulan fırsatların ve bu fırsatlara erişimin en üst düzeye getirilmesini amaçlar nitelikte olmalıdır. Aktif yaşlanma, insanların yaşamları boyunca fiziksel, sosyal ve zihinsel olgunluk potansiyellerini ortaya çıkarma ve yardıma ihtiyaç duyduklarında onlara yeterli korumayı, güvenliği, bakımı sağlayarak toplumsal katılım süreçlerine yardımcı bir anlayışı benimsemektedir. Aktif yaşlanma politikaları aktif yaşlanmanın üç ana bileşeni olan; sağlık, katılım ve güvenlik unsurlarına

göre tasarlanmaktadır. Aktif yaşlanma politikaları genel olarak tüm yaş gruplarını kapsamakta özelliklede yaşlı insanlara ve yakınlarına yönelik oluşturulabilmektedir. Aktif yaşlanmanın sağlık, katılım ve güvenlik unsurları önleme, azaltma ve ortadan kaldırma gibi hedefleri taşımaktadır. Türkiye’de aktif yaşlanmaya ilişkin politika ve program çalışmaları çok sınırlı bir alana sahiptir. Günümüz itibariyle Türkiye toplam nüfus içinde yüzde 7,7’lik yaşlı nüfus oranı ile bu sınıflamanın ikisine de girmemektedir. 2023 yılına gelindiğinde ise Türkiye yüzde 10,2 yaşlı nüfus oranı ile dünyada ‘‘çok yaşlı’’ nüfus profiline sahip ülkeler arasına girmesi beklenmektedir. 2023 yılına gelindiğinde Türkiye nüfusunun sahip olacağı yüzde 10,2 yaşlı nüfus oranı aktif yaşlanma politika ve programlarının önemini daha da artırmaktadır.

KAYNAKLAR

Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (Ekim-Kasım-Aralık 2011). ‘‘Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması’’. Aile ve Toplum Dergisi, 7(29).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). Türkiye’de

Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları (Birinci Basım).

Gündoğan, N. (2014). ‘‘İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri’’. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56(4).

Günsoy, G. ve Tekeli S. (2015). ‘‘Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine

Bir Analiz’’. Amme İdaresi Dergisi, 48(1).

Gökbunar, A.R. ve Koç Ö. E. (2009). ‘‘Demografik Değişimlerin Sosyal Güvenlik Kurumlarına Etkisi

ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısının Analizi’’. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1).

Metin, B. (2016). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlanma Sorunu: Yaşlanan Toplum ve Aktif Yaşlanma. Ankara: Gazi Kitapevi.

Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014). Yaşlanma, Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023, Ankara.

Klinger, A. (2002). Labour Marke Responses to Population Ageing And Orteh Socio-Depographic Change, United Nations Economic Commission For Europe, Agenda Item 2.

Sayılı, U.(2017). ‘‘Türkiye ve OECD Ülkelerinin Sağlık Göstergeleri ve Sağlık Harcamalarının Karşılaştırılması’’. Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(3).

United Nations Economic Commission for Europe (2010). Health Promotion and Disease Prevention. UNECE Policy Brief on Ageing, No(6), (April).

United Nations Economic Commission for Europe (2011). Cooperation on Ageing Policies in the UNECE Region. UNECE Policy Brief on Ageing, No(11), (November).

United Nations Economic Commission for Europe (2012). Active Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(13), (June).

United Nations Economic Commission for Europe (2013). Abuse of Older Persons. UNECE Policy Brief on Ageing, No(14), (October).

United Nations Economic Commission for Europe (2017). Realizing the Potential of Living Longer. UNECE Policy Brief on Ageing, No(19), (September).

Uyanık, Y. (2017). ‘‘Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika’’. İş ve Hayat Dergisi, S:5.

Uyanık, Y. (2017). ‘‘Nüfus Yaşlanmasının İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri’’. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1).

World Health Organisation (2002). Active United Nations Economic Commission for Europe (2009). Mainstreaming Ageing. UNECE Policy Brief on Ageing, No(1), (November).

İnternet Kaynakları

Türk Dil Kurumu (1969). Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategori=terim&hng=md&kelime=tan%C4%B1m, Erişim: 16.12.2017

OECD (2017). Panorama de pensions 2017, Où se situe la France?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

OECD (2017). Pensions at a Glance 2017, How does Germany compare?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

OECD (2017). Pensions at a Glance 2017, How does Japan compare?, Web: <http://www.oecd.org/els/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>, Erişim: 18.5.2018

United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, Web: <http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/ageing/WPA2017.shtml>, Erişim:30.12.2017

World Health Organisation (2002). Active Ageing - A Policy Framework, Web: http://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/, Erişim: 11.5.2018

World Health Organisation (2007). Ageing And Life Course, Family And Community Health, Global Age-Friendly Cities: A Guide, Web: http://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf, Erişim: 13.5.2018

World Health Organisation (2008). Ageing And Life Course, Family And Community Health, Global Report on Falls Prevention in Older Age, Web: http://www.who.int/ageing/publications/Falls_prevention7March.pdf, Erişim: 13.5.2018

Vatandaş, S. (2013). AB Nüfusunda Yaşlanma Sorunu ve Çözüm Seçenekleri. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Web: <http://www.bilgesam.org/incele/64/-ab-nufusunda-yaslanma-sorunu-#.WowLZExuLIU>, Erişim: 20.2.2018